

TULEVAISUUS- BAROMETRI 2019

Millaisena suomalaiset näkevät tulevaisuuden?

**Mikko Dufva, Paula Laine, Jenna Lähdemäki-Pekkinen,
Pinja Parkkonen ja Katri Vataja**

© Sitra 2019

Sitran selvityksiä 147

Tulevaisuusbarometri 2019

Millaisena suomalaiset näkevät tulevaisuuden?

ISBN 978-952-347-097-2 (nid.)

ISBN 978-952-347-098-9 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 1796-7104 (nid.)

ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

Erweko, Helsinki 2019

SITRAN SELVITYKSIÄ -sarjassa julkaistaan
Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

Sitran selvityksiä 147

Tulevaisuusbarometri 2019

Millaisena suomalaiset näkevät tulevaisuuden?

Maaliskuu 2019

Sisällys

Esipuhe	2
Tiivistelmä / Sammanfattning	3
1 Johdanto	5
2 Tulevaisuus kiinnostaa, innostaa ja pelottaa	6
3 Megatrendit tunnetaan hyvin ja niissä nähdään enemmän uhkia kuin mahdollisuuksia	10
3.1 Ilmastonmuutos ja luonnonvarojen ylikulutus on megatrendeistä tutuin ja se nähdään suurimpana uhkana	11
3.2 Kansainvälisen politiikan jännitteet ja demokratian haasteet on megatrendeistä vähiten tuttu	12
3.3 Teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen liitetään paljon mahdollisuuksia	14
4 Suomalaisille tärkeintä on maapallon kantokykyyn sopeutuminen, perusturvauudistus ja kilpailukyky	16
5 Tulevaisuuden toiveissa korostuvat pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan arvot	20
6 Kaikilta odotetaan suuria muutoksia megatrendeihin vastaamiseksi	24
7 Äänestyspäätöksessä painavat työllisyys, koulutus, ilmastonmuutos ja sosiaaliturvauudistus	25
8 Suomalaisten mielestä tutkijoilla ja poliitikoilla on kiinnostavaa sanottavaa tulevaisuudesta	27
9 Yhteenveto	28
Kirjoittajista	30
Lähteet	31
Liitteet	33

Esipuhe

Sitra on suomalaisten tulevaisuustalo, jonka yhtenä toimintaa ohjaavana vaikuttavuustavoitteena on, että Suomessa tunnettaisiin tulevaisuuden mahdolliset kehityssuunnat hyvin. Tätä tavoitetta edistämme kaikella tulevaisuustyöllämme, mutta erityisesti tulevaisuuden ennakkoinnilla. Sitran ennakkoinnin päätuote, megatrendit, on julkaistu useamman kerran viime vuosien aikana ja iloksemme kiinnostus megatrendejä kohtaan on ollut suurta.

Omat havaintomme sekä yksittäiset vertailut ovat antaneet osviittaa siitä, että suomalaiset tuntevat tulevaisuuden keskeiset kehityssuunnat, kuten ilmastonmuutoksen, digitalisaation ja demokratioiden kehityshaasteet varsin hyvin. Monet tutkimukset ja barometrit tuottavat tietoa yksittäisten megatrendien tuntemuksesta tai kohdistuvat tiettyjen väestöryhmien, kuten nuorten, asenteisiin. Megatrendejä kattavasti käsittelevää ja niihin liittyviä tulevaisuusasenteita kartoittavaa tutkimustietoa ei kuitenkaan ole ollut saatavilla. Halusimmekin nyt kerätä kattavaa ja luotettavaa aineistoa aiheesta muun muassa oman vaikuttavuuden arviointimme ja yhteiskunnallisen keskustelun tueksi.

Tulevaisuusbarometrissä kysymme, missä määrin suomalaiset oikeastaan tuntevat tulevaisuuden erilaiset kehityssuunnat. Entä millaisia uhkia ja mahdollisuuksia megatrendeihin nähdään liittyvän, voiko niihin vaikuttaa ja kenen pitäisi toimia niihin vastaamiseksi? Megatrendien lisäksi kiinnitämme huomiomme siihen, mitä meidän tulisi tehdä megatrendien seurauksena. Tulevaisuuteen voi vaikuttaa, mutta se edellyttää, että päätämme, millaista tulevaisuutta tavoittelemme. Siksi kysymme Tulevaisuusbarometrissa myös, millaista tulevaisuutta suomalaiset toivovat. Näin vaalikeväänä 2019 on myös kiinnostavaa tarkastella, mitä asioita suomalaiset pitävät tärkeimpinä äänestämispäätöksensä kannalta.

Helsingissä 20.2.2019

Paula Laine

Johtaja, Strategia ja ennakointi, Sitra

Tiivistelmä

Tulevaisuus kiinnostaa lähes kaikkia suomalaisia. Suomalaisten enemmistö ajattelee, että tulevaisuuteen voi vaikuttaa, mutta hieman harvempi tietää miten. Sitran Tulevaisuusbarometri 2019 -kyselyssä on selvitetty, minkälaisia asenteita suomalaisilla on tulevaisuutta kohtaan, miten tulevaisuuden kehityssuunnat tunnetaan, kenen pitäisi tulevaisuuteen vaikuttaa ja mitä suomalaiset tulevaisuudelta toivovat. Tässä selvityksessä esitetään Kantar TNS:n toteuttaman kyselyn keskeiset tulokset.

Selvityksessä kuvataan suomalaisten yleinen asennoituminen tulevaisuuteen, suhtautuminen kolmeen megatrendiin (ekologiseen kestävyyskriisiin ja sen taloudelta edellyttämiin ratkaisuihin, kansainvälisen politiikan jännitteisiin ja demokratian haasteisiin, sekä teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen), toiveet tulevaisuuden yhteiskunnalle ja eri toimijoiden roolista tulevaisuuteen vaikuttamisessa sekä tärkeimmät asiat äänestyskäyttämisen kannalta.

Kyselyn mukaan tulevaisuus kiinnostaa 88 prosenttia vastaajista. Vain kahdeksan prosenttia kuvaili suhdettaan tulevaisuuteen: ”Ei kiinnosta, elän tätä päivää”. Selkeä enemmistö on sitä mieltä, että meillä on yhdessä mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu. Selvästi harvempi, vain 63 prosenttia vastaajista, uskoo tietävänsä keinot, joilla voi vaikuttaa tulevaisuuteen. Kaiken kaikkiaan eroja siinä, kuinka paljon tulevaisuus kiinnostaa, miten paljon siihen uskotaan voivan vaikuttaa ja millaiseksi se koetaan, on melko vähän. Merkittävin erottava tekijä on vastaajan kokemus toimeentulostaan.

Megatrendit tunnetaan hyvin. Ilmastonmuutos ja luonnonvarojen ylikulutus on megatrendeistä tutuin ja se nähdään suurimpana uhkana. Kansainvälisen politiikan jännitteet ja demokratian haasteet taas on megatrendeistä vähiten tuttu ja omat vaikutusmahdollisuudet kyseisen kehityskulun suhteen koetaan vähäisemmiksi. Teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen liitetään eniten mahdollisuuksia. Tulevaisuuden kehityskulkuihin suomalaiset odottavat suuria muutoksia etenkin valtionhallinnolta, kunnilta ja kaupungeilta sekä yrityksiltä. Kolmesta megatrendistä ilmastonmuutokseen ja luonnonvarojen ylikulutukseen vastauksiksi odotetaan kaikilta toimijoilta suurimpia muutoksia.

Tärkeimpiä yhteiskunnallisia tavoitteita ovat suomalaisten mielestä maapallon kantokykyyn sopeutuminen ja elinympäristön tulevaisuuden turvaaminen, perusturvan uudistaminen ja kilpailukyvyyn varmistaminen korkeaa osaamista vaativassa globaalissa taloudessa. Todennäköisimmin onnistutaan suomalaisten mielestä kilpailukyvyyn varmistamisessa, elinikäisen oppimisen tarjoamisessa ja siinä, että teknologia luo hyvinvointia ja vie yhteiskuntaa eteenpäin. Epätodennäköisimpänä pidettiin reilua siirtymää kiertotalouteen ja maapallon kantokykyyn sopeutumista.

Suomalaisilta kysyttiin myös kolmea tärkeintä asiaa, joiden vastaajat toivoisivat yhteiskunnassa toteutuvan pitkällä aikajänteellä. Suomalaisten toivomassa tulevaisuudessa korostuvat pohjoismaisen hyvinvointivaltion arvot, kuten tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja suvaitsevaisuus. Toivottavassa tulevaisuudessa myös ilmastonmuutos on otettu vakavasti ja pysäytetty, työllisyys ja toimeentulo on turvattu ja koulutus sekä osaaminen ovat korkealla tasolla.

Sammanfattning

Nästan alla finländare är intresserade av framtiden. Majoriteten av finländarna anser att det är möjligt att påverka framtiden, men det är lite färre som anser sig veta hur. Finländarnas attityder mot framtiden, kännedomen om de framtida utvecklingsriktningarna, åsikterna om vem som ska inverka på framtiden och önskemålen om framtiden har retts ut i Sitras Framtidsbarometer 2019. I den här utredningen presenteras de centrala resultaten i enkäten som Kantar TNS har utfört.

I utredningen beskrivs hur finländarna i allmänhet förhåller sig till framtiden och till de tre megatrenderna: den ekologiska hållbarhetskrisen och de förändringar i ekonomin som den förutsätter, spänningarna i den internationella politiken och demokratins utmaningar samt den snabba tekniska utvecklingen och förändringarna i arbetslivet. Dessutom beskrivs vad finländarna önskar för det framtida samhället, vilken roll de anser att olika aktörer ska ha när det gäller att påverka framtiden och de viktigaste rönerna beträffande röstningsbeteendet.

Enligt enkäten är 88 procent av de svarande intresserade av framtiden. Endast 8 procent uppgav att framtiden inte intresserar. En klar majoritet anser att tillsammans är det möjligt att påverka hur framtiden utformar sig. Klart färre, endast 63 procent av de svarande, tror sig veta med vilka metoder det är möjligt att påverka framtiden. Allt som allt är skillnaderna mellan hur stort intresset för framtiden är, hur mycket man tror att den går att påverka och hur framtiden upplevda ganska små. Den mest betydande skillnaden finns i de svarandes upplevda inkomstnivå.

Kännedomen om megatrenderna är hög. Klimatförändringen och överkonsumtionen av naturresurserna är den mest bekanta megatrenden och den betraktas som det största hotet. Spänningarna i den internationella politiken och demokratins utmaningar är den minst bekanta megatrenden och möjligheterna att påverka utvecklingen av den upplevs som minst. De största möjligheterna förknippas med den snabba tekniska utvecklingen och förändringarna i arbetslivet. Finländarna förväntar sig stora förändringar speciellt av statsförvaltningen, kommunerna, städerna och företagen när det gäller den framtida utvecklingen. Av de tre megatrenderna förväntas hindrandet av klimatförändringen och överkonsumtionen av naturresurserna leda till de största förändringarna hos alla aktörer.

De viktigaste samhälleliga målsättningarna är enligt finländarna anpassningen till jordens bärformåga och säkerställandet av livsmiljöns framtid, förnyelsen av systemet för grundtryggheten och säkrandet av konkurrenskraften så att kunnandet motsvarar den globala ekonomins krav. Enligt finländarna är det mest sannolikt att säkrandet av konkurrenskraften och skapandet av möjligheter till livslångt lärande lyckas, samt att den tekniska utvecklingen genererar välmående och för samhället framåt. Övergången till cirkulär ekonomi och anpassningen till jordens bärkraft ansågs som det mest osannolika.

De svarande tillfrågades också om de tre viktigaste aspekterna, som de skulle önska att förverkligades i samhället på lång sikt. I den framtid som finländarna önskar sig ligger tyngdpunkten på värderingar som karakteriserar en nordisk välfärdsstat, såsom jämlikhet, rättvisa och tolerans. I den framtid som önskas har också klimatförändringen tagits på allvar och hejdat, sysselsättningen och inkomsten är tryggade och utbildningen samt kunnandet håller hög nivå.

1 Johdanto

Tulevaisuusbarometri pohjautuu kansalaiskyselyyn, joka toteutettiin ensimmäisen kerran vuoden 2019 alussa (4.-16.1.). Tulevaisuusbarometrilla tutkitaan kansalaisten tietoisuutta ja suhtautumista tulevaisuuteen ja tulevaisuuden erilaisiin kehityssuuntiin sekä niihin vaikuttamiseen. Kyselyssä tulevaisuudella tarkoitetaan noin 10-20 vuoden aikajänteellä tapahtuvia asioita. Sitran tilaaman kyselyn toteutti Kantar TNS Oy ja aineisto kerättiin TNS Gallupin Forum -paneelissa. Tutkimukseen osallistui 2142 vastaajaa ja aineisto edustaa kattavasti 15–84-vuotiaita manner-suomalaisia. Koko aineisto on saatavilla Sitran sivuilta. Tulosten luottamusväli on kokonaistuloksen osalta +- 2,1 %-yksikköä. Selvityksessä esitettyjen prosenttiosuuksien summat saattavat joissain kaavioissa olla 99 tai 101 johtuen pyöristyksistä.

Tässä selvityksessä esitetään tulevaisuusbarometrin keskeiset tulokset. Aluksi kuvataan suomalaisten yleinen suhtautuminen tulevaisuuteen, jonka jälkeen katsotaan tarkemmin suhtautumista kolmeen megatrendiin: ekologiseen kestävyyskriisiin ja sen taloudelta edellyttämiin ratkaisuihin, kansainvälisen politiikan jännitteisiin ja demokratian haasteisiin, sekä teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen. Sen jälkeen kerrotaan suomalaisten tärkeimmistä toiveista tulevaisuuden yhteiskunnalle ja eri toimijoiden roolista tulevaisuuteen vaikuttamisessa. Lopuksi luodaan katsaus nykyhetken teemojen ja tulevaisuuden kehityskulkujen keskinäiseen suhteeseen äänestyskäyttäytymisessä.

2 Tulevaisuus kiinnostaa, innostaa ja pelottaa

Tulevaisuusbarometrissa selvitimme suomalaisten yleistä suhtautumista tulevaisuuteen neljällä väittämällä (kuva 1). Lisäksi kysyttiin sitä, millaisena vastaaja näkee tulevaisuuden (kuva 2). Tavoitteena oli saada selville asenne tulevaisuuteen ylipäänsä ennen kuin tulevaisuuden kehityskulkuja on avattu tarkemmin.

Tulevaisuus kiinnostaa lähes kaikkia suomalaisia

Samaa mieltä väitteestä ”Tulevaisuus kiinnostaa minua” on 88 prosenttia ja eri mieltä vain 3 prosenttia vastanneista. Peräti 46 prosenttia on täysin samaa mieltä.

Tulevaisuudentutkimuksessa yleisimmin esitetty syy siihen, miksi tulevaisuus kiinnostaa, on halu varautua muutoksiin ja yllätyksiin sekä suunnitella toivottua tulevaisuutta (kts. esim. Miller 2018).

Haluamme tietää, mikä muuttuu ja miten

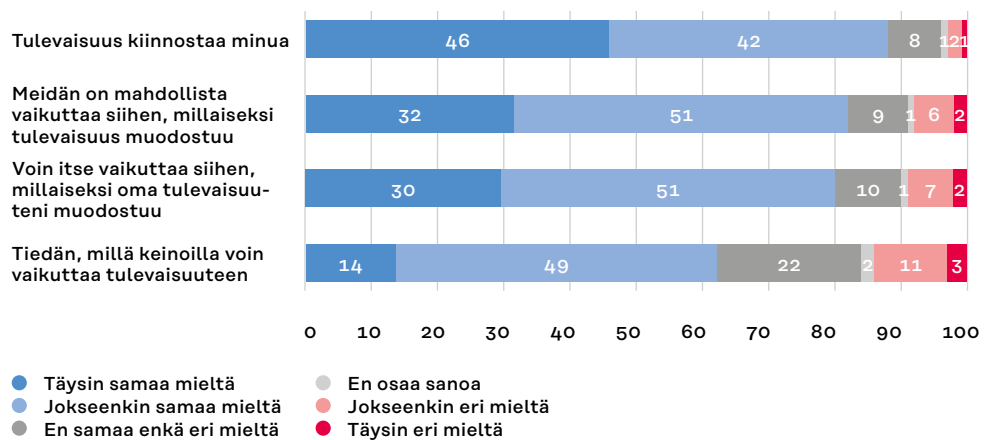
muutoksiin voi vaikuttaa, ja siten pyrkiä hallitsemaan epävarmuutta. Toisaalta Polakin (1973) mukaan ihmisiä on aina kiinnostanut tulevaisuus, mikä johtuu halusta löytää merkitystä elämään – unelmamme, toiveemme ja pelkomme suuntautuvat erityisesti tulevaisuuteen.

Tulevaisuuteen uskotaan voivan vaikuttaa

Selkeä enemmistö (83 %) suomalaisista on sitä mieltä, että meillä on mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu. Vaikutusmahdollisuuksiinsa oman tulevaisuuden muodostumisessa uskoo lähes yhtä moni (81 %).

Nuoret ovat ikäluokista tulevaisuususkoksimpia, 15–24-vuotiaista 85 prosenttia uskoo omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja 84 prosenttia yhteisiin vaikutusmahdollisuuksiinsa.

KUVA 1. VASTAUKSET TULEVAISUUTTA KOSKEVIIN VÄITTÄMIIN

siin. Vastaavia tuloksia on esitetty nuorten tulevaisuusasenteiden osalta vuonna 2017 julkaistussa “Nuorten tulevaisuuskuvat 2067” raportissa (Heikkilä ym. 2017), jossa miltei kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että voivat vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa ja kaksi kolmasosaa sitä mieltä, että suomalaiset voivat vaikuttaa maansa tulevaisuuteen.

Kaksi kolmasosaa tietää, miten voi vaikuttaa tulevaisuuteen

Selkeästi edellisiä harvempi (63 %) uskoo tietävänsä keinot, joilla voi vaikuttaa tulevaisuuteen, ja niitä, joilla ei ole käsitystä vaikuttamisen keinoista on 14 prosenttia vastanneista. Vastaajista nuoret, johtavassa asemassa olevat sekä erinomaisesti toimeen tulevat uskovat muita useammin tietävänsä keinot, joilla voi vaikuttaa tulevaisuuteen (n. 70 % samaa mieltä). Huonoiten toimeentulevat uskovat selvästi keskimääräistä vähemmän tietävänsä keinot tulevaisuuteen vaikuttamiseen (44 % samaa mieltä ja 26 % eri mieltä).

Koska tulevaisuus muodostuu nykyhetken toimista, ei ole yhdentekevää millaisia tulevaisuuksia hahmotellaan, kuka niitä

hahmottelee ja miten tulevaisuuteen vaikutetaan. Usko omaan vaikutusmahdollisuuksiin ja vaikuttamisen keinojen tunteminen on oleellinen osa yhteiskuntaan osallistumisesta ja sen tulevaisuuden muovaamista. Nopean muutoksen aikana korostuukin tulevaisuuslukutaito, eli kyky ymmärtää, miten tulevaisuus vaikuttaa nykyhetkeen ja miten tulevaisuuteen voi vaikuttaa omilla toimillaan (Pouru & Wilenius 2018, Miller 2018).

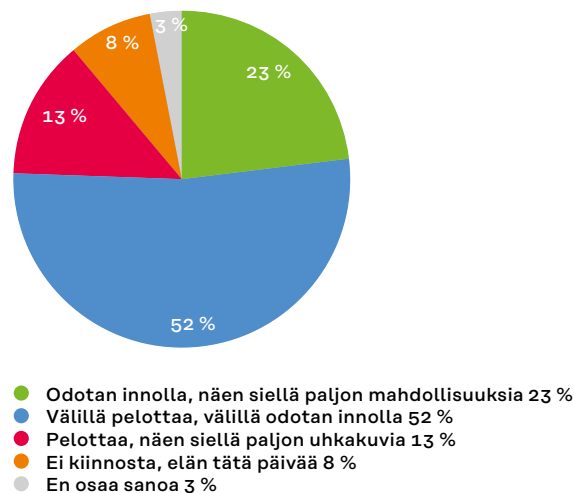
Tulevaisuus sekä pelottaa että innostaa

Suhtautuminen tulevaisuuteen jakaa vastaajia (kuva 2). Neljäsosaa tulevaisuus innostaa, puolta sekä innostaa ja pelottaa, ja reilua kymmenesosaa pelottaa. Vain alle kymmenen prosenttia vastaajista ilmoittaa elävänsä tätä päivää niin, ettei tulevaisuus kiinnosta.

Muita innokkaammin tulevaisuutta ja sen tarjoamia mahdollisuuksia odottavat miehet, 15–34-vuotiaat, johtavassa asemassa olevat ja toimihenkilöt, erinomaisesti tai hyvin toimeentulevat sekä pk-seudulla ja Uudellamaalla asuvat. Kaikissa näissä ryhmissä n. 30 prosenttia kokee tulevaisuuden

KUVA 2. MILLAISENA TULEVAISUUS NÄHDÄÄN

Millaisena näet tulevaisuuden?

innostavana. Tulevaisuus pelottaa selvästi eniten niitä, jotka kokevat tulevaisuuden heikoin toimeen. Heistä 35 prosenttia kokee tulevaisuuden pelottavana.

Suurin osa vastaajista kokee tulevaisuuden sekä innostavana että pelottavana. Suhtautumiseen saattaa vaikuttaa mm. tarkastelutaso. Esimerkiksi Nuorisobarometrin mukaan yli 80 prosenttia nuorista suhtautuu optimistisesti omaan tulevaisuuteensa, mutta vain neljäsosa optimistisesti maailman tulevaisuuteen (Myllyniemi 2016).

Verrattuna muihin maihin suomalaisten suhtautumista voi pitää pohjoismaisen toiveikkaana. Pew-tutkimuslaitoksen kyselyssä ruotsalaisista yhtä moni uskoi lapsillansa menevän tulevaisuudessa taloudellisesti paremmin (44 %) ja huonommin

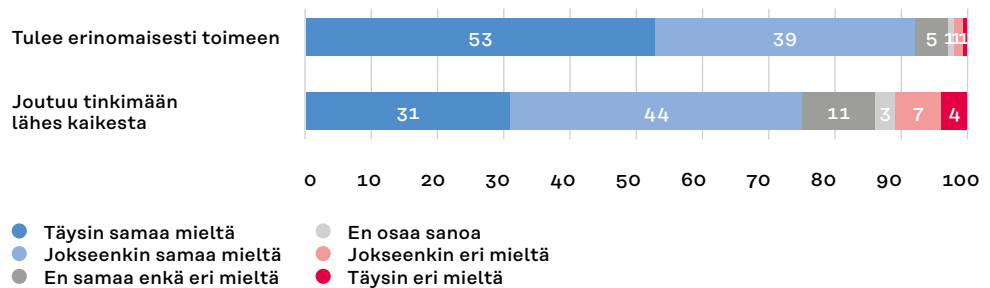
(46 %), kun taas briteistä kaksi kolmasosaa uskoi lapsillansa menevän huonommin ja vain neljäsosa paremmin kuin nyt (Pew Research Center 2017). Suhtautumista tulevaisuuteen voi selittää myös onnellisuus, jossa Suomi on kärkimaita (Helliwell ym. 2018).

Eroja suomalaisten suhtautumisessa tulevaisuuteen on melko vähän

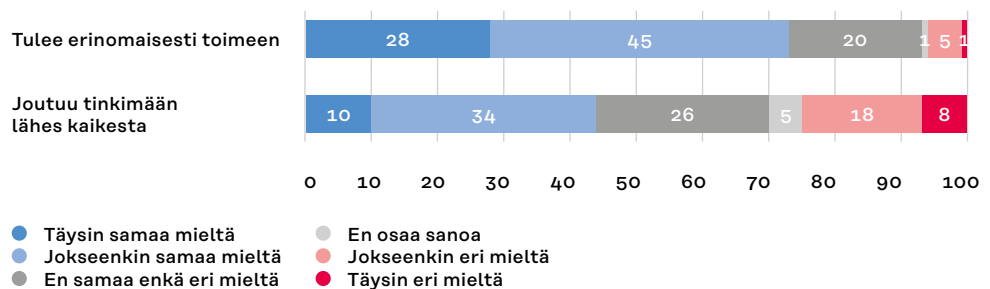
Kaiken kaikkiaan eroja suomalaisten kesken siinä, kuinka paljon tulevaisuus kiinnostaa, miten paljon siihen uskotaan itse voitavan vaikuttaa ja millaiseksi se koetaan, on melko vähän. Merkittävin erottava tekijä on toimeentulo (kyselyssä taustamuuttujissa kerätty vastaajien oma kokemus toimeentu-

KUVA 3. TULEVAISUUTEEN SUHTAUTUMISEEN VAIKUTTAA KOETTU TOIMEENTULO

Tulevaisuus kiinnostaa minua

Tiedän, millä keinoilla voin vaikuttaa tulevaisuuteen

lostaan). Ne, jotka kokevat tulevansa toimeen hyvin, ovat kiinnostuneempia tulevaisuudesta, uskovat enemmän omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja suhtautuvat tulevaisuuteen innokkaammin, kuin ne, jotka kokevat joutuvansa tinkimään lähes kaikesta (kuva 3).

Tulevaisuus kiinnostaa lähes yhtä paljon naisia ja miehiä, eikä eroa ole myöskään vaikutusmahdollisuuksien suhteen. Keskeisin ero on suhtautumisessa tulevaisuuteen: miehet odottavat tulevaisuutta naisia innokkaammin.

Omana ryhmänä erottuu yrittäjät, joista 97 prosenttia on kiinnostuneita tulevaisuudesta. Yrittäjät myös uskovat selvästi keskimääräistä enemmän siihen, että tulevaisuuden voi vaikuttaa.

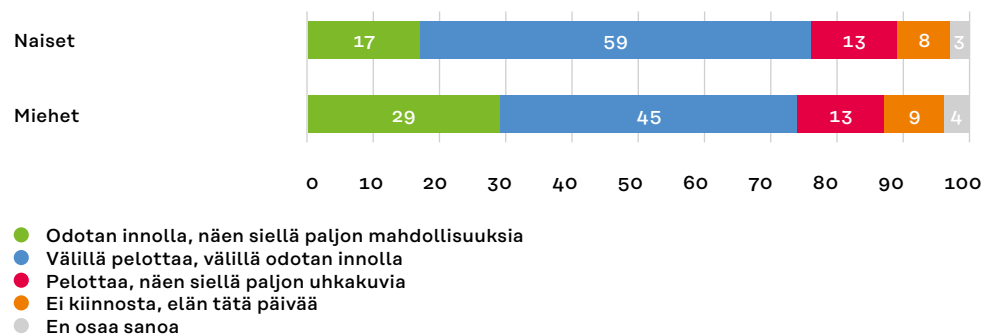
Kiinnostus ja vaikuttaminen kulkevat käsi kädessä

Kun vastauksia tarkastelee kokonaisuutena, havaitaan korrelaatio tulevaisuuden kiinnostavuuden ja siihen vaikuttamisen välillä. Ne, joita tulevaisuus kiinnostaa enemmän, uskovat myös enemmän siihen, että tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa. Tulevaisuudentutkimuksessa lisääntynyt tietoisuus tulevaisuudesta onkin usein linkitetty lisääntyneeseen toimijuuteen tai laajempaan mahdollisuuksien näkemiseen (ks. Ahvenharju ym. 2018).

Vastaajilla on myös selkeät mielipiteet tulevaisuuden suhteen. Vain harva on vastannut kysymyksiin “Ei osaa sanoa”.

KUVA 4. EROT TULEVAISUUTEEN SUHTAUTUMISESSA NAISTEN JA MIESTEN VÄLILLÄ.

Millaisena näet tulevaisuuden?

3 Megatrendit tunnetaan hyvin ja niissä nähdään enemmän uhkia kuin mahdollisuuksia

Yleisen tulevaisuuteen suhtautumisen jälkeen kysyimme tarkemmin suomalaisten näkemyksiä megatrendeihin eli useista ilmiöistä koostuvaan laajaan muutoksen kaareen. Kyselyn pitämiseksi tiiviinä muotoilimme Sitran megatrendityön pohjalta kuvauksen kolmesta merkittävästä kehityskulusta:

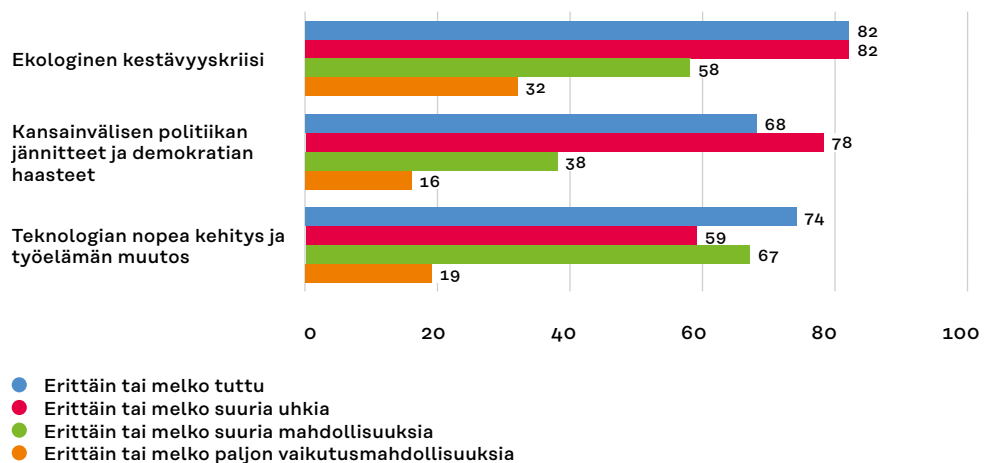
1. *Ekologinen kestävyyskriisi, eli ilmaston lämpeneminen, luonnon monimuotoisuuden väheneminen ja luonnonvarojen niukkeneminen, vaatii välittömiä toimenpiteitä. On painetta löytää ratkaisuja ja toimintatapoja, joissa talous ei rasita ympäristöä, ja samaan aikaan tuottaa hyvinvointia tasaisesti.*

2. *Kansainvälisen politiikan jännitteet ovat kasvaneet. Monissa maissa merkittävä osa kansasta on osoittanut tyytymättömyyttään omaan asemaansa ja maansa suuntaan viime vuosien äänestyksissä. Demokratian leviäminen maailmassa on hidastunut ja jopa pysähtynyt. Samalla vaikuttamiseen ja yhdessä tekemiseen on uusia keinoja esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.*

3. *Ikääntyvä väestö, robotisaatio, digitalisoituminen ja globalisaatio muuttavat työelämää. Teknologia muuttaa voimakkaasti monia tuntemiamme aloja ja synnyttää uusia aloja. Siksi on epäselvää, miten työ ja toimeentulo muodostuvat ja jakautuvat*

KUVA 5. MEGATRENDIEN TUTTUUS, NIIHIN LIITTYVIEN UHKIEN JA MAHDOLLISUUKSIEN SUURUUS SEKÄ MAHDOLLISUUDET VAIKUTTAA NIIHIN

Suhtautuminen megatrendeihin

tulevaisuudessa. Teknologia kehittyy nopeasti myös muilla elämän osa-alueilla, kuten liikenteessä, energiantuotannossa ja monissa palveluissa, kuten terveydenhuollossa.

Megatrendeistä kysyttiin, kuinka tuttuja ne ovat, kuinka suuria uhkia ja mahdollisuuksia niissä nähdään ja kokeeko vastaaja, että voi itse vaikuttaa niihin (kuva 5).

3.1 Ilmastonmuutos ja luonnonvarojen ylikulutus on megatrendeistä tutuin ja se nähdään suurimpana uhkana

Ekologinen kestävyyskriisi ja sen taloudelta edellyttämät ratkaisut oli kysytyistä kolmesta megatrendistä vastaajille kaikista tutuin (82 %). Tämä ei ole yllättävää, kun ottaa huomioon kansainvälisen ilmastopaneelin IPCC:n lokakuussa 2018 julkaiseman raportin aikaansaaman keskustelun. Yhteiskunnallinen keskustelu ilmastonmuutoksesta ja ekologisesta kestävyyskriisistä on ollut raportin julkaisemisen jälkeen erityisen laajaa.

Yrittäjät, akateemisesti koulutetut, 50–64-vuotiaat ja erinomaisesti toimeentulevat tunsivat tämän megatrendin kaikista parhaiten. Toisaalta 15 prosenttia vastaajista arvioi, että kyseinen kehityskulku on heille vain vähän tai ei lainkaan tuttu. Heikoimmin kehityskulun tunsivat ne, jotka joutuvat tinkimään lähes kaikesta.

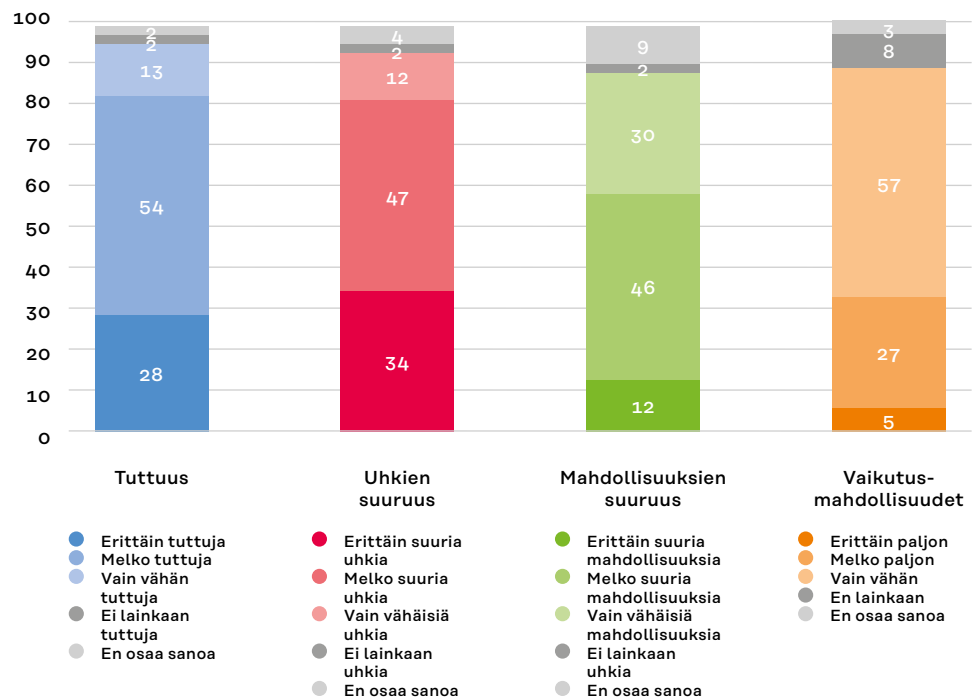
Yli puolet näkee kehityskulussa myös mahdollisuuksia

Valtaosa vastaajista (81 %) arvioi, että tähän kehityskulkuun liittyy erittäin tai melko suuria uhkia. Useampi kuin yksi kymmenestä (14 %) kuitenkin arvioi, että uhat ovat vain vähäisiä, tai niitä ei ole lainkaan. Naisista 87 prosenttia pitää ekologisen kestävyyskriisin uhkia erittäin tai melko suurina, kun sama luku miesten kohdalla on 76 prosenttia.

Yli puolet suomalaisista (58 %) arvioi, että ekologiseen kestävyyskriisiin liittyy myös erittäin tai melko suuria mahdollisuuksia, 32 prosenttia arvioi, että mahdolli-

KUVA 6. SUOMALAISTEN SUHTAUTUMINEN EKOLOGISEEN KESTÄVYYSKRIISIIN

Ekologinen kestävyyskriisi

suudet ovat vähäisiä tai niitä ei ole lainkaan. On kuitenkin huomattava, että vain 5 prosenttia vastaajista kokee ekologiseen kestävyyskriisiin liittyvän erittäin paljon mahdollisuuksia.

Kansainvälisesti vertailtuna suomalaisilla on suhteellisen yksimielinen näkemys ilmastonmuutoksesta ja luonnonvarojen ylikulutuksesta poliittisesta suuntautumisesta riippumatta. Tuoreessa Pew-tutkimuslaitoksen laatimassa 26 maata kattaneessa uhkakartoituksessa ilmastonmuutos nousi niin ikään vastaajien mielestä kaikista suurimmaksi uhaksi (Poushter & Huang 2019). Esimerkiksi USA:n sisällä näkemyserot uhan suuruudesta republikaanien ja demokraattisen puolueen kannattajien välillä ovat kuitenkin merkittävät.

Kolmannes kokee voivansa itse vaikuttaa – nuoret positiivisimpia

Kun vastaajilta kysyttiin kuinka paljon voit mielestäsi itse vaikuttaa edellä mainittuihin kehityskulkuihin, arvioi kolmannes vastaajista (32 %), että voi itse vaikuttaa erittäin tai melko paljon ekologiseen kestävyyskriisiin ja sen taloudelta edellyttämiin ratkaisuihin.

Niiden osuus, jotka arvioivat omat vaikutusmahdollisuudet vähäisiksi tai olemattomiksi on 65 prosenttia. 15–24-vuotiaat suhtautuvat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa positiivisimmin. Heistä 44 prosenttia kokee ekologiseen kestävyyskriisiin liittyvän erittäin tai melko suuria vaikutusmahdollisuuksia. Yli 65-vuotiaista vain 24 prosenttia kokee voivansa vaikuttaa ekologiseen kestävyyskriisiin erittäin tai melko paljon.

On kuitenkin huomattava, että kun kyselyssä kysyttiin, kuinka suuria mahdollisuuksia edellä mainittuihin kehityskulkuihin mielestäsi liittyy, niin vastaukset jakautuvat eri ikäryhmien kesken tasaisesti. Eniten ekologiseen kestävyyskriisiin liitti mahdollisuuksia yli 65-vuotiaat (61 %). He siis kokevat, että ekologiseen kestävyyskriisiin liittyy yleisellä tasolla mahdollisuuksia, mutta ne eivät juurikaan käänny omiksi vaikutusmahdollisuuksiksi. 15–29-vuotiaiden näkemyksiä

tutkineessa Vuoden 2016 Nuorisobarometrisa kysyttiin, uskooko vastaaja ympäristöongelmiin löytyvän maailmanlaajuisesti kestäviä ratkaisuja. Lähes puolet (48 %) vastasi uskovansa.

Nuorten suhteellinen positiivisuus vaikutusmahdollisuuksien suhteen saattaa liittyä siihen, että esimerkkejä nuorista, jotka vaikuttavat omalla toiminnallaan ilmastoasioihin, on tällä hetkellä paljon. Ilmiölle kasvot on antanut ruotsalainen 16-vuotias ilmastoaktiivi Greta Thunberg, joka kyllästyi aikuisten ja päättäjien saamattomuuteen ilmastonmuutoksen hillinnän suhteen ja aloitti koululakon. Thunberg on innostanut nuoria koululakkoon perjantaisin ilmaston puolesta ympäri maailmaa.

3.2 Kansainvälisen politiikan jännitteet ja demokratian haasteet on megatrendeistä vähiten tuttu

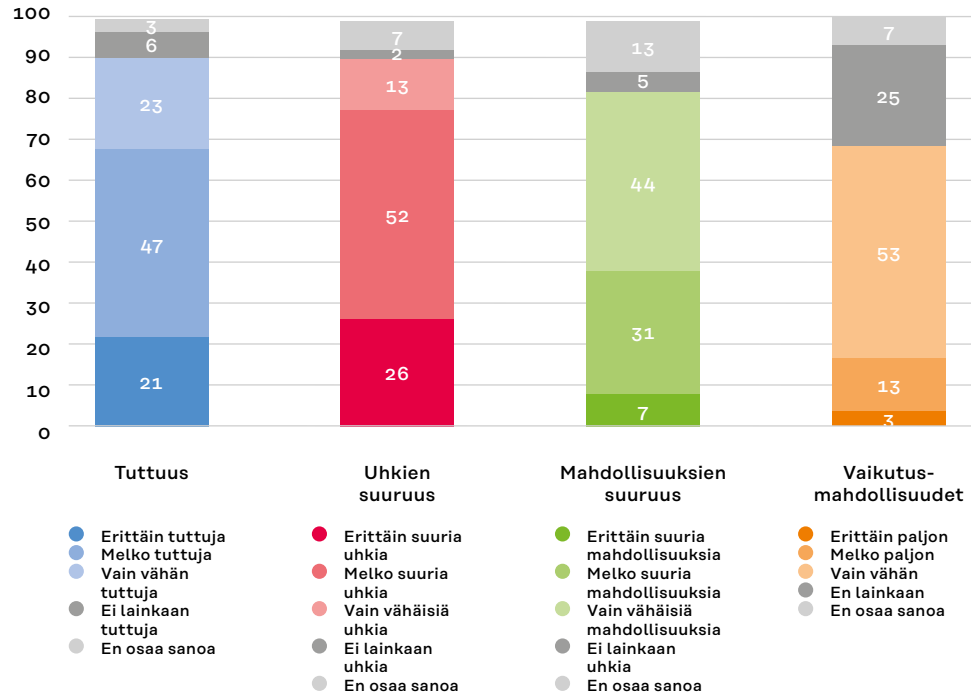
Keskustelu kansainvälisen politiikan jännitteistä ja demokratian haasteista ovat näkyneet vahvasti mediassa viime vuosina. Suurelle osalle vastaajista (68 %) kehityskulku on melko tai erittäin tuttu. Toisaalta lähes kolmannes (29 %) arvioi, että kehityskulku on vain vähän tai ei lainkaan tuttu. Kehityskulku on tutuin akateemisesti koulutetuille ja ylemmille toimihenkilöille. Ikäryhmien välillä on selkeä ero: yli 65-vuotiaat tuntevat kehityskulun parhaiten, kun taas 15–24 vuotiaille se on vähiten tuttu.

Uhkia enemmän kuin mahdollisuuksia

Valtaosa suomalaisista (78 %) arvioi, että kansainvälisen politiikan jännitteiden kasvuun ja demokratian haasteisiin liittyy erittäin tai melko suuria uhkia. Vain 15 prosenttia vastaajista arvioi, että uhat ovat vähäisiä tai niitä ei ole lainkaan. Eniten kansainvälisen politiikan jännitteet ja demokratia haasteet koetaan uhkaksi akateemisesti koulutettujen ja yli 65-vuotiaiden keskuudessa. Työntekijöistä 71 prosenttia kokee uhkat melko suurina tai

KUVA 7. SUOMALAISTEN SUHTAUTUMINEN KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN JÄNNITTEISIIN JA DEMOKRATIAN HAASTEISIIN

Kansainvälisen politiikan jännitteet ja demokratian haasteet

erittäin suurina, kun taas yrittäjien kohdalla sama luku on jopa 90 prosenttia. Osin kysymys voi olla yrittäjien kohdalla viennin odotusten heikentymisestä (Kuismanen 2019) ja osin Iso-Britannian lähestyvän EU-eron aiheuttamasta epävarmuudesta, jolla on vaikutuksia useiden toimialojen tulevaisuuden näkymiin.

Vain hieman yli kolmannes (38 %) arvioi, että kehityskulkuun liittyy erittäin tai melko suuria mahdollisuuksia. Lähes puolet (49 %) arvioi, että mahdollisuudet ovat vähäisiä tai niitä ei ole lainkaan. Johtavassa asemassa olevista henkilöistä 42 prosenttia kokee kehityskulkuun liittyvän eniten mahdollisuuksia. Vastaavasti yrittäjistä vain 32 prosenttia kokee kehityskulun mahdollisuutena. Nuoret 15–24-vuotiaat suhtautuvat kehityskulkuun myönteisimmin, heistä 45 prosent-

tia näkee siinä melko suuria tai suuri mahdollisuuksia. Nuorten 15–24-vuotiaiden ikäryhmässä kuitenkin kansainvälisen politiikan jännitteiden ja demokratian haasteiden tuntemus on vähäisin.

Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin vähäistä

Suomalaisten usko omaan vaikutusmahdollisuuteen kansainvälisen politiikan ja demokratian kehitykseen on tämän tutkimuksen perusteella vähäistä. Vain 16 prosenttia arvioi, että voi itse vaikuttaa erittäin tai melko paljon tähän kehityskulkuun. Niiden osuus, jotka arvioivat omat vaikutusmahdollisuudet vähäisiksi tai olemattomiksi on 78 prosenttia. Tämä on mielenkiintoinen havainto suhteessa muun muassa pian koitaviin EU-vaaleihin.

3.3 Teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen liitetään paljon mahdollisuuksia

Työelämän murroksesta on puhuttu viime aikoina paljon, ja tämä kehityskulku on tuttu suurelle osalle vastaajista (74 %). Toisaalta neljännes (24 %) arvioi, että kehityskulku on vain vähän tai ei lainkaan tuttu. Tutuin kehityskulku on akateemisesti koulutetuille, joista 86 prosenttia arvioi sen vähintään melko tutuksi. Vähiten tuttu kehityskulku oli niille, jotka joutuvat tinkimään lähes kaikesta, sillä heistä 60 prosenttia arvioi sen vähintään melko tutuksi ja 35 prosenttia vain vähän tai ei lainkaan tutuksi.

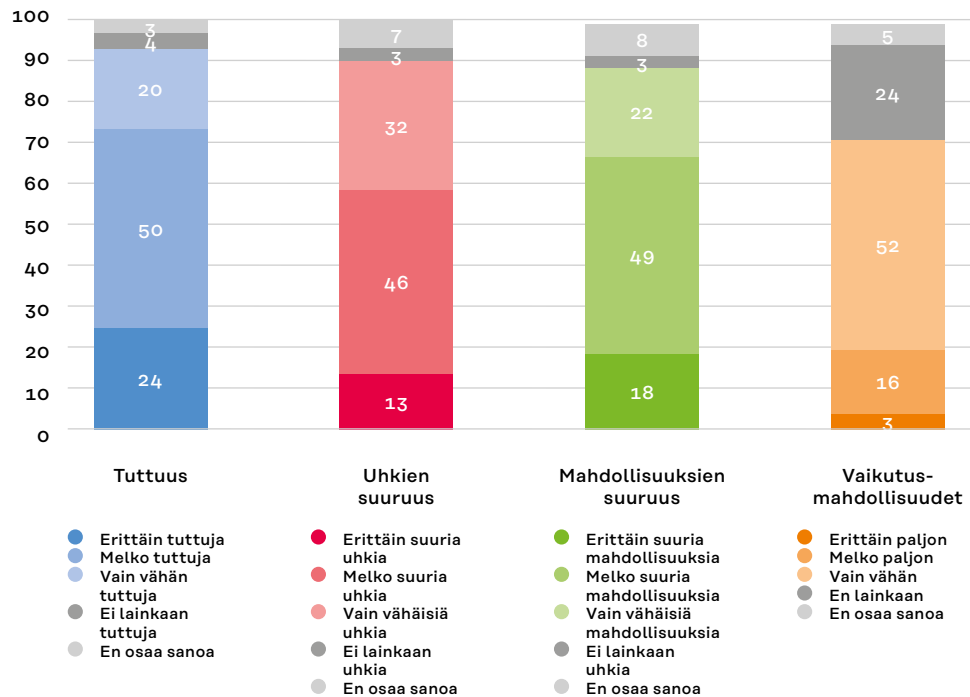
Enemmistö (59 %) arvioi, että tähän kehityskulkuun liittyy erittäin tai melko suuria uhkia. 35 prosenttia arvioi, että uhat ovat vain vähäisiä, tai niitä ei ole lainkaan.

Mahdollisuuksia nähdään hieman enemmän, sillä enemmistö (67 %) arvioi, että kehityskulkuun liittyy erittäin tai melko suuria mahdollisuuksia, neljännes (25 %) arvioi, että mahdollisuudet ovat vähäisiä tai niitä ei ole lainkaan. Mahdollisuuksia näkivät erityisesti yrittäjät (83 %) ja akateemisesti koulutetut (81 %), uhkia puolestaan ne, jotka joutuvat tinkimään lähes kaikesta (68 %).

Uhkien ja mahdollisuuksien taustalla saattaa olla toisaalta huoli työn muuttumisesta ja häviämisestä, toisaalta usko siihen, että työtä löytyy itselle jatkossakin. Aiemmissä kyselyissä työn säilymiseen teknologiasta kehityksestä huolimatta on uskonut selvä enemmistö suomalaisista (esim. Solita 2017, HS-Gallup 2016). Enemmistö uskoo työn muuttuvan epävarmemmaksi ja työttömyyden lisääntyvän väliaikaisesti, mutta vain neljännes uskoo työttömyyden lisääntyvän

KUVA 8. SUOMALAISTEN SUHTAUTUMINEN TEKNOLOGIAN NOPEAAN KEHITYKSEEN JA TYÖELÄMÄN MUUTOKSEEN

Teknologian nopea kehitys ja työelämän muutos

pysyvästi (Pulkka 2017, Anttila ym. 2018). Nuorisobarometrin 2016 mukaan vajaa puolet nuorista on huolissaan siitä, onko heillä töitä tulevaisuudesta ja reilu puolet puolestaan uskoo, että työtä riittää (Myllyniemi 2016). Käsillä olevassa Tulevaisuusbarometrissa nuorten vastaukset eivät eroa muista ikäryhmistä teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen liittyvien uhkien tai mahdollisuuksien suhteen.

Kehityskulkuun ei koeta voivan itse vaikuttaa

Omiin vaikutusmahdollisuuksiin teknologian nopean kehityksen ja työelämän muutoksen suhteen uskottiin vähän. Vain 19 prosenttia arvioi, että voi itse vaikuttaa erittäin tai melko paljon tähän kehityskulkuun. Niiden osuus, jotka arvioivat omat vaikutusmahdollisuudet vähäisiksi tai olemattomiksi on 76 prosenttia. 15–34-vuotiaat

uskovat vaikutusmahdollisuuksiin selvästi muita ikäryhmiä enemmän, sillä heistä yli 30 prosenttia uskoi voivansa vaikuttaa erittäin tai melko paljon. Myös toimeentulo jakoi vastauksia ja he, jotka kokevat joutuvansa tinkimään lähes kaikesta eivät juuri nähneet vaikutusmahdollisuuksia (42 % vain vähän ja 41 % ei lainkaan).

Syy pessimistisyyteen omien vaikutusmahdollisuuksien suhteen saattaa johtua siitä, että työelämän muutoksen taustalla olevien tekijöiden koetaan etenevän vääjäämättä. Uutisotsikoissa sanotaan, että robotit vievät työpaikat ja uudet toimintamallit, kuten alustatalous esitetään junana, josta Suomi on jäämässä pois (ks. Ailisto ym. 2016). Toisaalta useissa raporteissa, esimerkiksi hallituksen tulevaisuusselonteossa esitetään toiveikkaampi kuva työelämän tulevaisuuteen vaikuttamisesta (Valtioneuvosto 2018).

4 Suomalaisille tärkeintä on maapallon kantokykyyn sopeutuminen, perusturvauudistus ja kilpailukyky

Megatrendien avulla voi hahmottaa, mihin suuntaan maailma on tällä hetkellä kehitymässä. Visiot taas voi nähdä vastauksina megatrendien asettamiin haasteisiin.

Kysyimme kyselyssä vastaajien näkemyksiä Sitran Hyvinvoinnin seuraava erä -visiossa (Kiiski Kataja ym. 2018, Lahti 2018) esitettyihin tavoitteisiin (kuva 9). Kunkin tavoitteen kohdalla kysyimme, miten tärkeä se on vastaajan mielestä ja kuinka todennäköisenä hän pitää siinä onnistumista.

Suomalaiset toivovat reilua siirtymistä kiertotalouteen

Maapallon kantokykyyn sopeutumista ja elinympäristömme turvaamista pitää tärkeänä suurin osa vastaajista (89 %) ja siinä onnistumiseen uskoo noin puolet (47 %). Lähes kaikki yrittäjät (99 %) ja akateemisesti koulutetut (94 %) pitävät tavoitetta tärkeänä. Onnistumista pitävät todennäköisimpänä yli 65-vuotiaat (56 %), yrittäjät (54 %) ja 15–24-vuotiaat (53 %).

Vähiten tärkeänä ja onnistumiseltaan epätodennäköisimpänä tätä pitivät ne, jotka joutuvat taloudellisesti tinkimään lähes kaikesta. Heistäkin suurin osa (81 %) piti tavoitetta tärkeänä, mutta vain 35 prosenttia piti onnistumista todennäköisenä ja 53 prosenttia epätodennäköisenä.

Suurin osa (82 %) vastaajista pitää reilua siirtymistä kiertotalouteen tärkeänä ja 44 prosenttia uskoo, että siinä onnistutaan, kun taas 47 prosenttia pitää onnistumista epätodennäköisenä. Tärkeimpänä tavoitetta pitivät naiset (88 %) ja yrittäjät (91 %). Onnistumista pitivät todennäköisimpänä 15–24-vuotiaat

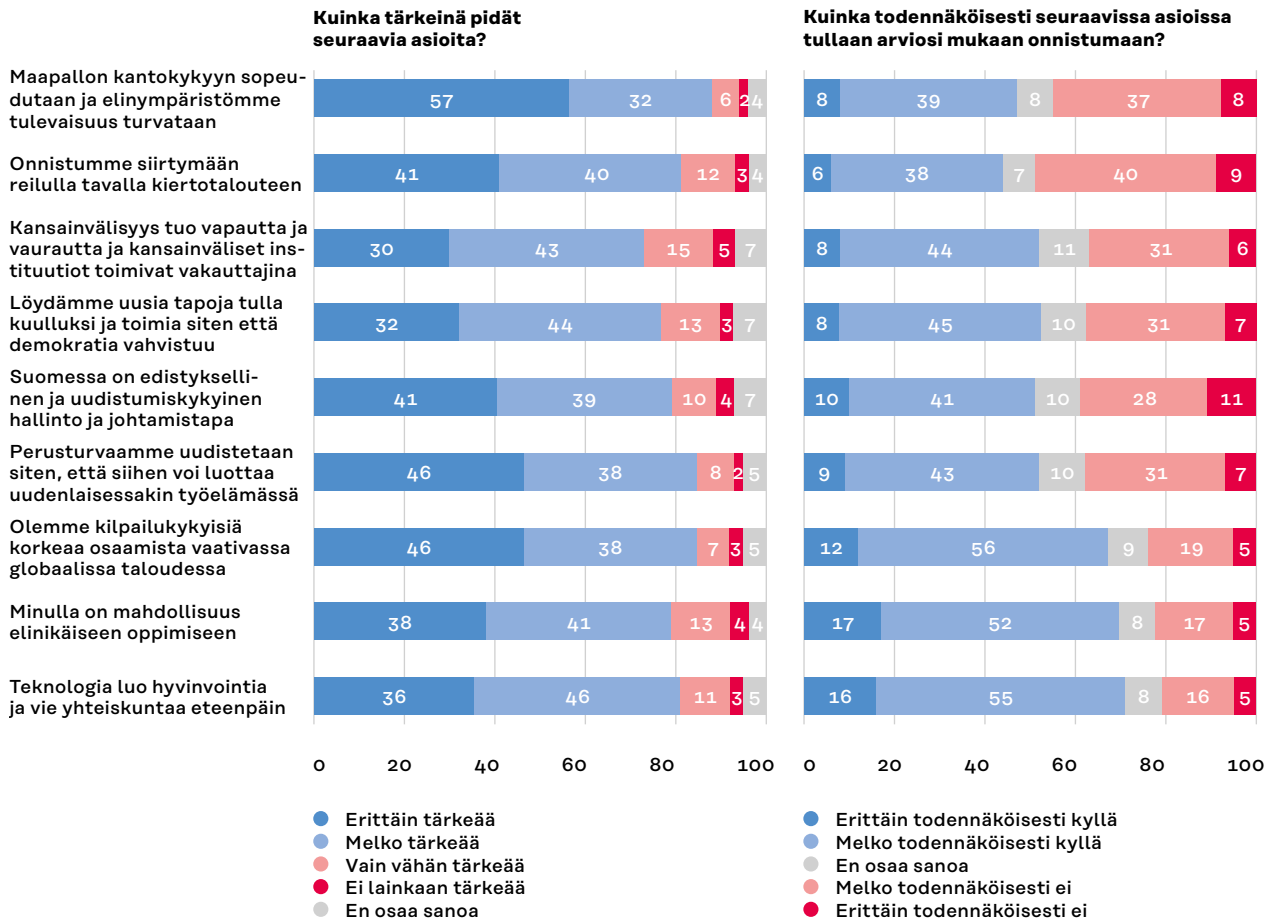
(50 %). Huonoiten toimeentulevista vain 31 prosenttia piti onnistumista todennäköisenä ja 53 prosenttia epätodennäköisenä.

Kansainvälisyyden koetaan tuovan vapautta ja vaurautta

Kolme neljäsosaa suomalaisista (73 %) pitää tärkeänä sitä, että kansainvälisyys tuo vapautta ja vaurautta ja kansainväliset instituutiot toimivat vakauttajina ja 52 prosenttia pitää siinä onnistumista todennäköisenä. Tärkeimpänä sitä pitävät yli 50-vuotiaat (yli 80 %), mutta onnistumista todennäköisimpänä 15–24-vuotiaat (61 %). Kansainvälisyys ja sen tuomat mahdollisuudet ovatkin nuorille tuttuja. Esimerkiksi korkeakouluopiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus on kasvanut tasaisesti 2000-luvulla (Opetushallitus 2018). Hieman yllättäen 35–49-vuotiaista vain 40 prosenttia pitää onnistumista todennäköisenä ja epätodennäköisenä 45 prosenttia. Koettu toimeentulo vaikuttaa näkemykseen onnistumisen todennäköisyydestä. Erinomaisesti toimeentulevista 59 prosenttia pitää onnistumista todennäköisenä ja kaikesta tinkimään joutuvista vain 30 prosenttia.

Aiempien tutkimusten mukaan suomalaisista yli puolet luottaa Yhdistyneisiin kansakuntiin ja Euroopan unioniin 40 prosenttia (Sutinen ym. 2018). Kyseisen tutkimuksen mukaan suomalaisten suhtautuminen EU-jäsenyyteen on säilynyt vakaana myönteisenä ja jopa kasvanut hieman viime vuosina. Esimerkiksi EU-kansalaisten vapaa liikkuvuus, mahdollisuus asua, tehdä työtä, opiskella ja harjoittaa liiketoimintaa missä

KUVA 9. VASTAAJIEN NÄKEMYKSET ”HYVINVOINNIN SEURAAVA ERÄ” -VISIOSSA ESITETTYIHIN TAVOITTEISIIN.

tahansa EU-alueella saa suomalaisten lähes yksimielisen (85 %) tuen (Standard Eurobarometri 88).

Hallinnon uudistumiskyvyn ja demokratian toivotaan vahvistuvan

Demokratian vahvistumista ja uusien osallisuuden muotojen kehittämistä pitää tärkeänä kolme neljäsosaa (76 %) suomalaisista ja onnistumista todennäköisenä puolet (53 %). Keskimääräistä tärkeämpänä sitä pitivät yli 50-vuotiaat (yli 80 %), akateemisesti koulutetut (85 %) sekä yrittäjät (90 %). Myös tämän tavoitteen kohdalla näkemykset

onnistumisesta vaihtelevat koetun toimeentulon suhteen.

Vastauksien taustalla voi olla tyytymättömyys nykyisiin yhteisen päätöksenteon muotoihin ja toive uudenlaisten osallistumisen tapojen kehittämisestä. Suomalaisten suhtautumista demokratian tilaan ja luottamusta instituutioihin on selvitetty aiemmissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Suomen yhteiskunnallista ilmapiiriä käsittelevässä tutkimuksessa suomalaisista vajaa puolet (42 %) kertoi olevansa tyytymättömiä demokratian toimivuuteen (Pitkänen & Westinen 2016). Myös kansan arvoja selvittävä tutkimus osoittaa, että kansalaiset ovat

tyytymättömiä demokratian tilaan ja luottamus demokratiaan on laskenut samassa tahdissa poliittisten instituutioiden luottamustason kanssa (Sutinen ym. 2018). Kansainvälisen vertailututkimuksen mukaan suomalaisilla on kuitenkin suhteellisen korkea luottamus demokraattisiin instituutioihin (Eurostat 2015).

Suomen hallinnon ja johtamistavan edistyksellisyyttä ja uudistumiskykyä pidetään tärkeänä laajasti eri vastaajaryhmien kesken: 80 prosentin mielestä tavoite on tärkeä. Tärkeimmiksi sen kokevat akateemisesti koulutetut (91 %), eläkeläiset (87 %), yrittäjät (88 %) ja hyvin toimeentulevat (84 %). Vähiten tärkeäksi tämä koettiin niiden keskuudessa, jotka joutuvat tinkimään toimeentulossaan lähes kaikesta (68 %). He myös uskovat tavoitteen onnistumiseen vähiten, 30 prosenttia pitää sitä todennäköisenä ja 56 prosenttia epätodennäköisenä.

Perusturvan uudistamista pidetään tärkeänä riippumatta omasta toimeentulosta

Suurin osa (84 %) pitää perusturvan uudistamista erittäin tärkeänä, ja noin puolet (52 %) uskoo että siinä onnistutaan. Erityisen tärkeänä perusturvan uudistamista pitävät yrittäjät (94 %) ja yli 50-vuotiaat (92 %). Yli 65-vuotiaat pitävät asiassa onnistumista muita ikäryhmiä todennäköisempänä.

Perusturvan uudistamisen tärkeys ei vaihtelee juurikaan koetun toimeentulon suhteen, sillä kaikki pitävät sitä tärkeänä. Sen sijaan usko uudistumisesta onnistumiseen vaihtelee. Heistä, jotka kokevat tulevansa toimeen erinomaisesti, 64 prosenttia pitää onnistumista todennäköisenä ja 29 prosenttia epätodennäköisenä, kun taas heistä, jotka kokevat joutuvansa tinkimään lähes kaikesta, 30 prosenttia uskoo onnistumiseen ja epätodennäköisenä sitä pitää 59 prosenttia.

Kyselyssä ei määritelty perusturvan uudistamista tarkemmin, muutoin kuin, että sen pitäisi olla sellainen, että siihen voi luottaa uudessakin työelämässä. Aiemmissa tutkimuksissa on kysytty tarkempia näke-

myksiä erityisesti erilaisten perustulomallien suhteen. Esimerkiksi osittaista 560 euron kuukausittaista perustuloa piti hyvänä ideana puolet vastaajista, mutta sitäkin suosittu oli vastikkeellinen osallistumistulo, jota piti hyvänä ideana 78 prosenttia (Anttila ym. 2018). 15–24 -vuotiaiden parissa 560 euron perustulo oli suosittu: sitä piti hyvänä ideana 72 prosenttia.

Yrittäjät ja yli 50-vuotiaat pitävät kilpailukykyä tärkeämpänä kuin muut

Sitä, että olemme kilpailukykyisiä korkeaa osaamista vaativassa globaalissa taloudessa, piti tärkeänä suurin osa vastaajista (84 %) ja todennäköisenä selvä enemmistö (68 %). Näkemykset vaihtelevat iän mukaan. 15–24 -vuotiaista 68 prosenttia pitää kilpailukykyä tärkeänä, kun yli 50-vuotiaista osuus on peräti 93 prosenttia. Näkemykset onnistumisen todennäköisyydestä jakavat ikäluokat kahteen ryhmään: alle 50-vuotiaista 61 prosenttia pitää onnistumista todennäköisenä ja yli 50-vuotiaista puolestaan 73 prosenttia, yli 65-vuotiaista peräti 80 prosenttia. Voikin sanoa, että mitä pidempi aika omaa työuraa on edessä, sitä epäilevämmiin suhtaudutaan sekä kilpailukykyyn tärkeyteen että siinä onnistumiseen.

Yrittäjien näkemykset erottuvat myös selkeästi. Heistä miltei jokainen (96 %) pitää kilpailukykyä tärkeänä ja 78 prosenttia uskoo onnistumisen todennäköisyyteen. Toimeentulon suhteen erot näkyvät erityisesti onnistumisen todennäköisyydessä. Niistä, jotka joutuvat tinkimään lähes kaikesta, suurin piirtein yhtä moni pitää onnistumista kilpailukykyyn suhteen todennäköisenä (45 %) kuin epätodennäköisenä (44 %).

Yrittäjät ja akateemisesti koulutetut painottavat elinikäistä oppimista

Mahdollisuutta elinikäiseen oppimiseen pitää tärkeänä 79 prosenttia vastaajista ja siinä onnistumista todennäköisenä 70 prosenttia. Yrittäjät erottuvat tässäkin posi-

tiivisesti asiaan suhtautuvana ryhmänä, sillä heistä 90 prosenttia pitää mahdollisuutta elinikäiseen oppimiseen tärkeänä ja 84 prosenttia siinä onnistumista todennäköisenä. Myös akateemisesti koulutetut pitävät asiaa tärkeänä: 80 prosentin mielestä asia on vähintään melko tärkeä.

Naiset arvioivat mahdollisuuden elinikäiseen oppimiseen miehiä tärkeämmäksi (85 % vs. 74 %) ja uskovat enemmän siinä onnistumiseen (74 % vs. 65 %). Sen sijaan ikäryhmittäin ei ole juuri eroa. Samansuuntaisia havaintoja on myös aiemmissa tutkimuksissa: koulutusta pidetään erittäin tärkeänä läpi ikäluokkien (Anttila ym. 2018).

Teknologiaan uskotaan kautta linjan

Suurin osa (81 %) vastaajista piti tärkeänä sitä, että teknologia luo hyvinvointia ja vie yhteiskuntaa eteenpäin. Selkeä enemmistö (71 %) piti myös siinä onnistumista todennäköisenä. Suhtautumisessa ei ollut juurikaan eroja iän, sukupuolen, ammattiryhmän tai koulutuksen suhteen. Oikeastaan vain koettu toimeentulo jakaa jonkin verran vastauksia sen suhteen, kuinka todennäköisenä onnistumista pidetään: reilut puolet (54 %) niistä, jotka joutuvat tinkimään lähes kaikista pitivät onnistumista todennäköisenä.

5 Tulevaisuuden toiveissa korostuvat pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan arvot

Valmiiksi annettujen vaihtoehtojen lisäksi kysyimme suomalaisilta avoimella kysymyksellä kolmea asiaa, joiden he toivoisivat yhteiskunnassa toteutuvan pitkällä aikajännteellä. Saimme yhteensä 1298 vastausta.

Avoimet vastaukset täydentävät edellä esitettyjä näkemyksiä siitä, millaista yhteiskuntaa suomalaiset toivovat tulevaisuudessa. Vastaukset viestivät paitsi sitä, mitä nykyisestä yhteiskunnassa halutaan säilyttää tulevaisuudessa, mutta myös siitä, millaisia kehityskohteita suomalaiset näkevät nykyisessä yhteiskunnassa olevan. Näiden vastausten nyanssien tunnistamiseksi analyysi toteutettiin aineistolähtöisesti koodaten ja niiden pohjalta luokitellen. Kuvassa 10 asioita on ryhmitelty temaattisesti, tuotu esiin erot ja havainnollistettu tekstin koolla sitä, missä määrin asiat esiintyivät aineistossa. Näiden lisäksi vastauksissa esitettiin satoja erilaisia yksittäisiä asioita.

Avoimissa vastauksissa esitetyt tulevaisuuden toiveet kiinnittyvät olemassa oleviin yhteiskunnallisiin järjestelmiin ja niiden toimintatapoihin. Vastausten voi nähdä heijastavan ainakin jossain määrin ajankohdaisia yhteiskunnallisia keskusteluaiheita. Myös kysymysmuoto on voinut ohjata ainakin osittain pohtimaan asioita enemmän yhteiskunnan tasolla. Kun vastauksia tarkastelee megatrendien näkökulmasta, ihmisille tärkeissä asioissa näkyvät erityisesti ekologinen kestävyyskriisi, työn murros ja kysymys tulevaisuuden työpai-koista, kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen. Globalisaatio puolestaan konkretisoituu ihmisten tulevaisuuden näkemyksissä erityisesti maahanmuuttokysymykseksi. Demokratian säilyminen ja paranta-

minen ovat useille vastaajille kolmen tärkeimmän toiveen joukossa myös tulevaisuudessa.

Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta toivotaan

Yhteiskunnan toivottiin kehittyvän suvaitsevammaksi, ja vähemmän itsekkääksi ja ahneeksi. Useat vastaajat toivoivat yhteisen ymmärryksen lisääntymistä ja empatiaa sekä keskustelukulttuurin parantumista. Useat mainitsevat erikseen toiveen vihapuheen vähentymiseksi. Tulevaisuuden yhteiskunnassa toivotaan olevan vähemmän eriarvoisuutta ja polarisaatiota, enemmän yhteisvastuuta ja parempi asema heikommassa asemassa olevilla ja vähävaraisilla. Näistä konkreettisina esimerkkeinä mainittiin niin asunnottomuuden kuin leipäjonon poistaminen.

Vastauksista piirtyy esiin toive säilyttää tai vahvistaa pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan ominaisuuksia. Sen keskeisen instituution, perus- tai sosiaaliturvan, uudistamiseksi esitettiin kehitysehdotuksia yksittäisistä tukimuodoista yleisiin periaatteisiin, esimerkiksi työnteon kannattavuuden lisäämiseksi. Perustuloa tai kansalaispalkkaa toivoi 53 vastaajaa. Hyvinvointiyhteiskunnan tai -valtion säilymisen mainitsi erikseen kuitenkin vain 11 vastaajaa. Tuloksissa näkyi myös toiveita päinvastaisesta kehityksestä, kuten toiveita sosiaaliturvan heikentämiseksi (25 mainintaa), yksilön vastuun lisäämiseksi ja valtion ”holhouksen” vähentämiseksi tulevaisuudessa, joskin nämä maininnat jäivät alle kymmeneen. Julkisen talouden tasapainottaminen oli monen toiveena (64 mainintaa). Julkisen

sektorin kokoon puolestaan otettiin suoraan kantaa vain kahdeksassa vastauksessa, sekä pienentämiseksi että suurentamiseksi.

Työn merkitys nähdään tärkeänä myös tulevaisuudessa

Työllisyyden kasvu ja työpaikkojen lisääntyminen ovat yksi suomalaisten tärkeimmistä toiveista. Tulevaisuuden yhteiskuntaa hahmotettiin vahvasti työn ja nimenomaan palkkatyön kautta. Esimerkiksi vapaaehtoistyötä ei mainittu lainkaan. Jonkin verran toivottiin työelämän laadullista uudistamista, esimerkiksi työelämän joustavuuden lisäämiseksi sekä siten, että jokaisella olisi mahdollista osallistua työelämään kykujensä mukaan. Visioita työn täysin uudennaisesta roolista yhteiskunnassa ei juurikaan esitetty; toiveet tylsien töiden korvaamisesta robotisaatiolla tai työajan lyhentymisestä jäivät yksittäisiin vastauksiin. Myös Anttila ym. (2018) työelämän tulevaisuutta kartoittaneen kyselytutkimuksen keskeisimpinä havaintona pidettiin sitä, että suomalaiset eivät selvästikään etsi vaihtoehtoja ansiotyöhön kiinnittyneelle yhteiskunnalle. Asiaa nähtiin selittäneen ainakin osittain se, että selvä enemmistö kansalaisista ei näe pysyvää teknologista työttömyyttä todennäköisenä uhkakuvana tulevien kymmenen vuoden kuluessa, vaikka kansalaiset ovat selvästikin varautuneet nykyisten työtehtävien automatisoitumiseen sekä siihen, että epävarmuus kasvaa työmarkkinoilla

Tulevaisuuden yhteiskunnan toivotaan olevan ekologisempi

Ympäristöystävällisyys, luonnonsuojelu ja ilmastonmuutoksen pysäyttäminen nostettiin esiin tärkeimpinä asioina. Näiden lisäksi toivottiin muutosta kestävämpään kulutuskäyttäytymiseen ja kierrätyksen lisäämistä. Kiertotalous tai biotalous omana käsitteenä mainittiin 13 kertaa. Lisäksi peräänkuulutettiin nykyisen talousmallin uudistumista.

Koulutukseen ja osaamiseen toivotaan panostettavan

Toiveet kohdistuivat hyvin laajasti koulutuksen laadulliseen ja määrälliseen kehittämiseen ja rahoittamiseen sekä koulutuksen ja osaamisen arvostukseen. Tämä tulos ei ole yllättävä siinä mielessä, että suomalaisten on todettu pitävän koulutusta keskeisimpänä keinona sopeutua työn murrokseen digitalisaation edetessä (Anttila ym. 2018).

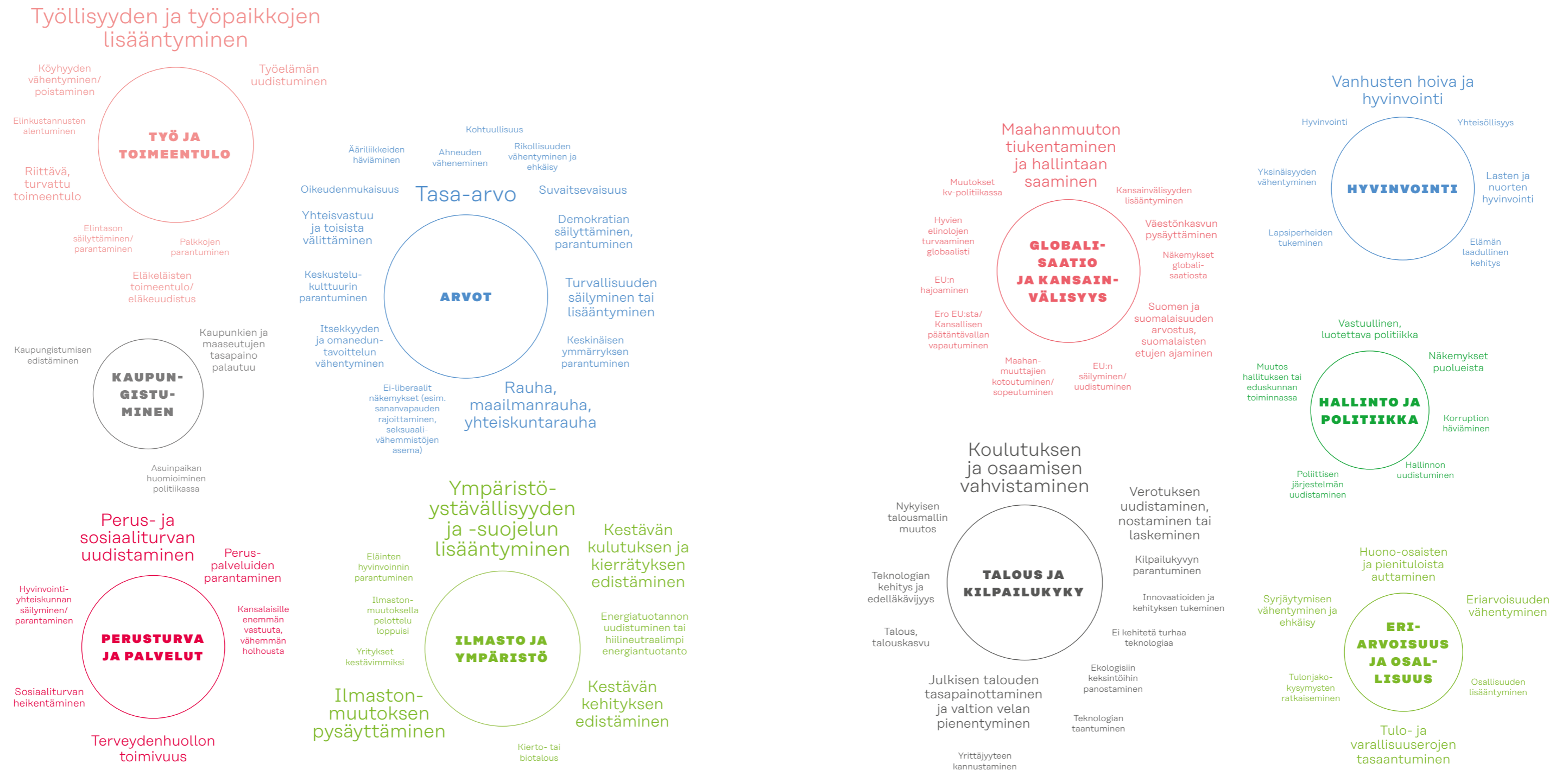
Hyvinvointi, erityisesti vanhusten ja lasten hyvinvoinnin turvaaminen, ovat suomalaisille tärkeitä asioita. Kokonaisuutena tarkastellen suomalaisten tulevaisuuden toiveissa painottuvat enemmän elintason, taloudelliseen toimeentuloon, palvelujärjestelmään ja rakenteisiin, kuten terveydenhuollon toimivuuteen, liittyvät asiat kuin henkisen ja koetun hyvinvoinnin lisääminen ja elämän laadulliset ominaisuudet. Näitäkin toiveita kuitenkin esitettiin, liittyen esimerkiksi kiireettömyyteen, rakkauteen, onnellisuuteen, aikaan läheisten kanssa ja yhteisöllisyyden lisääntymiseen, mutta selvästi vähemmän. Kaksi toivoi yksinäisyyden vähenemistä, kaksi kiusaamisen.

Vastaajien toiveita tulevaisuudesta voi tarkastella myös toisin päin kysymällä, mitkä asiat eivät näy. Vaikka Tulevaisuusbarometrin muissa kysymyksissä tulee esiin usko teknologian kehitykseen ja sen tuomaan hyvinvointiin, on teknologian rooli suhteellisen pieni vastaajien tärkeimmissä tulevaisuuden toiveissa (36 mainintaa). Tekoäly mainittiin vain kolme kertaa, samoin robotit ja niihin liittyvän verotuksen uudistaminen. Muutama toivoi myös teknologisen kehityksen hidastumista. Turvallisuus, sen parantaminen ja säilyttäminen, nousi aineistossa esiin. Vaikka se voi osittain kertoa kansalaisten kokeman turvallisuuden tasosta, on tulkinnassa huomioitava, että turvallisuus on suomalaisten pyhyiden kokemuksen ytimessä (Pessi ym. 2018). Huomionarvoista on, ettei vastauksissa tuotu esiin kansainvälisiä uhkia, kuten terrorismia (vain 6 mainintaa) tai kyberhyökkäyksiä läheskään samassa laajuudessa kuin mitä viime aikaisissa kan-

sainvälisissä vertailututkimuksissa (vrt. Poushter & Huang 2019). Täysin uusia, radikaaleja asioita ja avauksia ei juurikaan esitetty. Esimerkiksi fuusioreaktio, avaruusmatkailu ja levittäytyminen muille taivaan-

kappaleille, lääkkeen keksiminen Alzheimeriin, antibioottien tehon säilyttäminen, ihmiskunnan yhtenäisyys tai uskontojen häviäminen löytyivät vain yksittäisten ihmisten toiveista.

KUVA 10. LUOKITELLUT VASTAUKSET AVOIMEEN KYSYMYKSEEN "MITKÄ KOLME ASIAA TOIVOISIT TAPAHTUVAN YHTEISKUNNASSA TULEVAISUUDESSA?"

6 Kaikilta odotetaan suuria muutoksia megatrendeihin vastaamiseksi

Kysyimme vastaajilta, kuinka suuria muutoksia eri yhteiskunnan toimijoiden pitäisi saada aikaan, jotta vastaamme ilmastonmuutoksen ja luonnonvarojen ylikulutukseen, kansainvälisen politiikan ja demokratian haasteisiin ja teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen.

Kolmesta kehityssuunnasta ilmastonmuutokseen ja luonnonvarojen ylikulutukseen vastaamiseksi odotetaan kaikilta toimijoilta suurimpia muutoksia. Suurimpia muutoksia odotetaan valtionhallinnolta, kunnilta ja kaupungeilta sekä yrityksiltä.

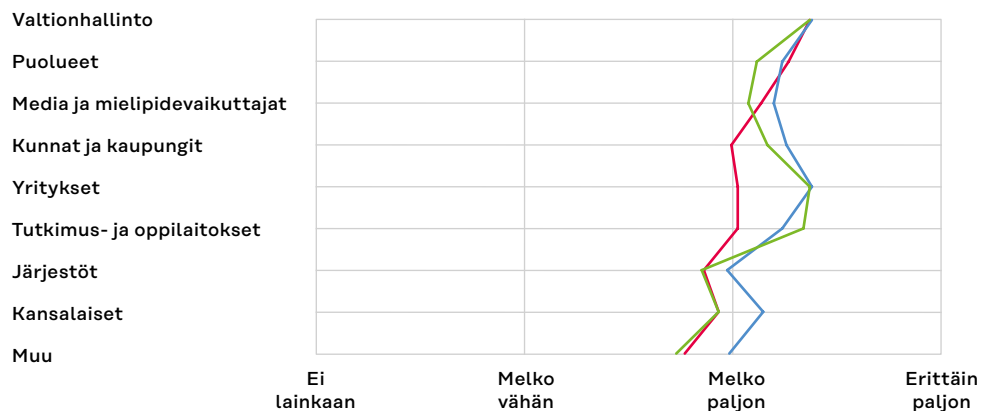
Valtionhallinnon ja puolueiden pitäisi saada aikaan suuria muutoksia kansainvälisen politiikan ja demokratian haasteisiin

vastaamiseksi. Valtionhallinto ja yritykset nähdään avainroolissa myös teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen vastaamisessa. Myös media- ja mielipidevaikuttajilta ja tutkimus- ja oppilaitoksista odotetaan suuria muutoksia kaikkien megatrendien osalta.

Järjestöihin ja kansalaisiin kohdistuvat alhaisimmat odotukset muutosten aikaansaamisessa kaikkien kolmen tulevaisuuden kehityskulun osalta. Vaikka odotukset suhteessa muihin toimijoihin ovat alhaisimmat, yli puolet vastaajista on sitä mieltä, että myös järjestöjen ja kansalaisten pitäisi saada aikaan vähintään melko suuria muutoksia kaikkien kehityskulkujen osalta.

KUVA 11. NÄKEMYKSET ERI TOIMIJOIDEN ROOLISTA MEGATRENDEIHIN VASTAAMISESSA

Kuinka suurta muutosta seuraavien toimijoiden tulisi saada aikaan, jotta vastaamme...

- Ilmastonmuutokseen ja luonnonvarojen ylikulutukseen
- Kansainvälisen politiikan ja demokratian haasteisiin
- Teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen

7 Äänestyspäätöksessä painavat työllisyys, koulutus, ilmastonmuutos ja sosiaaliturvauudistus

Tulevaisuusbarometrissa selvitettiin, kuinka tärkeinä suomalaiset pitävät tiettyjen tulevaisuuden kehityskulkujen toteutumista (luku 4). Tulevaisuuden kehityssuuntiin vaikuttamisen kannalta on olennaista, millaisia valintoja ja priorisointeja ihmiset käytännössä tekevät niiden edistämiseksi. Koska äänestäminen on yksi merkittävimmistä vaikuttamisen tavoista, esitimme kyselyssä listan asioista (kuva 12) ja kysyimme, kuinka tärkeinä asioita pidetään seuraavissa eduskuntavaaleissa äänestäessä.

Työllisyys ja työelämän muutokset (84 %) ja koulutus (83 %) nousevat tärkeimpien asioiden kärkeen ihmisten mieltäessä, ketä äänestävät seuraavissa eduskuntavaaleissa. Kaikkia asioita pidettiin kuitenkin tärkeinä. Sosiaaliturvaturvauudistusta pitää tärkeänä äänestyspäätöksensä kannalta 79 prosenttia suomalaisista, ja ilmastonmuutosta ja luonnonvarojen ylikulutusta lähes yhtä moni (76 %). Vähiten merkitystä ehdokkaan valinnassa on Suomen kilpailukyvyllä (69 %), kansainvälisen politiikan jännitteillä ja demokratian vaikeuksilla (67 %) ja sote-uudistuksella (66 %).

Tulokset kertovat suomalaisten prioriteeteistä, mutta niiden perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä siitä, millaista kehitystä ja millaisia poliittisia linjauksia kyseisissä asioissa kannatetaan. Äänestyspäätöstä tehdessään suomalaiset pitävät yleisesti tärkeämpänä asioita, jotka ovat heitä itseään lähempänä. Tässä mielessä on kiinnostavaa, että ilmastonmuutoksesta ja luonnonvarojen ylikulutuksesta on tullut suurelle osalle suomalaisista tärkeä vaikuttamisen kysymys, naisille vielä enemmän kuin miehille.

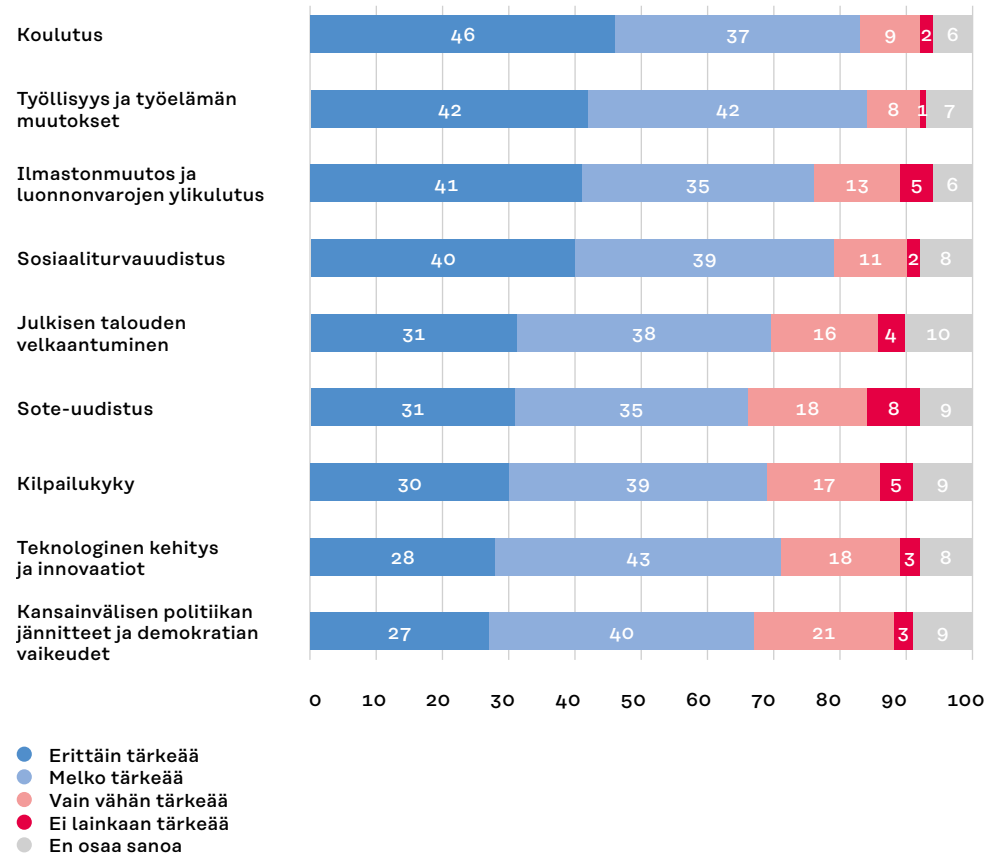
Kun tuloksia verrataan Ylen marraskuussa 2014 toteuttamaan kyselytutkimukseen, työllisyys on selkeästi pysynyt kärkipaikalla. Koulutus, ympäristöasiat ja ilmastonmuutos näyttävät tämän tutkimuksen tulosten valossa nousseen tärkeysjärjestyksessä talous- ja verotuskysymysten ohi. Tuolloin ympäristöasiat, ilmastonmuutos ja luonnonsuojelu olivat vasta kahdeksanneksi tärkein asia ja 11 prosenttia piti niitä tärkeimpinä vaaliteemoina.

Kun tarkastellaan suomalaisten prioriteetteja megatrendien ja ajankohtaisten ja päivänpolttavien teemojen välillä, voidaan todeta, että ilmastonmuutoksen ja luonnonvarojen ylikulutuksen lisäksi myös teknologinen kehitys ja innovaatiot sekä kansainvälisen politiikan ja demokratian jännitteet saavat suhteellisen paljon painoarvoa vastaajien pohtiessa ehdokastaan. Kuten olemme jo aiemmin erityisesti ilmastonmuutoksen tarkastelun yhteydessä todenneet, tulokset voivat heijastella ihmisen suhtautumista ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Sote-uudistus ei noussut tässä tammi-kuun 2019 alussa toteutetussa kyselyssä tärkeysjärjestyksen kärkeen, minkä taustalla voi olla kyllästymistä tai turhautumista sote-uudistuksen käsittelyyn ja hitaaseen etenemiseen. Tämän osalta vanhustenhoidosta noussut keskustelu alkuvuodesta 2019 on kuitenkin jo voinut muuttaa asetelmia.

Kiinnostavaa on, että noin joka neljäs alle 50-vuotias pitää kysymystä Suomen kilpailukyvyistä vain vähän tärkeänä, missä voi olla kyse jonkinasteisesta vastareaktiosta viimeaikaiseen kiky-keskusteluun. Teknologista kehitystä ja innovaatioita pidetään hieman kilpailukykyä tärkeämpänä.

KUVA 12. ÄÄNESTYSKÄYTTÄYTYMISEEN VAIKUTTAVAT ASIAT

Kuinka tärkeinä pidät seuraavia asioita miettiessäsi ketä äänestät seuraavissa eduskuntavaaleissa?

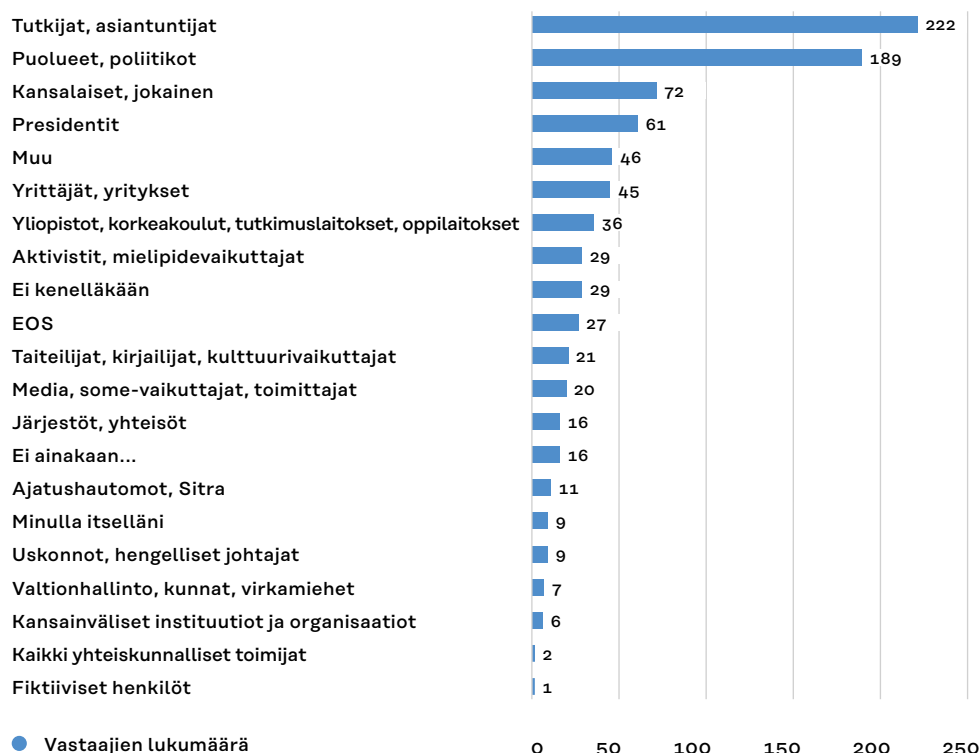
8 Suomalaisten mielestä tutkijoilla ja poliitikoilla on kiinnostavaa sanottavaa tulevaisuudesta

Kysyimme Tulevaisuusbarometrissä, kenellä on kiinnostavaa sanottavaa tulevaisuudesta ja siihen liittyvistä asioista (kuva 13). Kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, keitä kuunnellaan tulevaisuuteen liittyvissä asioissa ja ketkä vaikuttavat keskeisesti ihmisten tulevaisuuskuviin. Kyselyyn vastaajat eivät missään vaiheessa kyselyä saaneet tietoa, että kyselyn teettäjänä oli Sitra. Saimme yhteensä 733 vastausta. 29 mielestä kenellääkään ei ole kiinnostavaa sanottavaa tulevaisuudesta, ja 27 ei osannut sanoa. 16 vastausta oli muotoa "Ei ainakaan...".

Suomalaisten mielestä kiinnostavinta asiaa tulevaisuudesta on eri alojen tutkijoilla ja asiantuntijoilla. 189 vastaajaa mainitsi jonkin puolueen tai politiikan. 72 mainitsi kansalaiset tai meistä jokaisella, 61 presidentin. Kansalaisten yhteydessä tuotiin esiin myös tiettyjä ikäryhmiä, joiden sanomisia pidettiin tulevaisuuden kannalta kiinnostavia. Organisaationa Sitra mainittiin kahdeksan kertaa. Ryhmään "muu" on laskettu muun muassa ne vastaukset, joissa kuvattiin laadullisia ja sisällöllisiä piirteitä ilman minkään toimijan tai henkilön nimeämistä.

KUVA 13. LUOKITELLUT VASTAUKSET AVOIMEEN KYSYMYKSEEN "KENELLÄ ON KIINNOTAVAA SANOTTAVAA TULEVAISUUDESTA?"

Kenellä on kiinnostavaa sanottavaa tulevaisuudesta?

9 Yhteenveto

Tulevaisuusbarometrin tulosten perusteella voi todeta, että tulevaisuus kiinnostaa lähes kaikkia suomalaisia. Samaa mieltä väitteestä ”Tulevaisuus kiinnostaa minua” on 88 prosenttia. Peräti 46 prosenttia on täysin samaa mieltä. Vain kahdeksan prosenttia kuvaili suhdettaan tulevaisuuteen: ”Ei kiinnosta, elän tätä päivää”. Suomalaiset uskovat myös vaikutusmahdollisuuksiinsa, sillä selkeä enemmistö (83 %) suomalaisista on sitä mieltä, että meillä on mahdollisuus vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu. Vaikutusmahdollisuuksiinsa oman tulevaisuuden suhteen uskoo lähes yhtä moni (81 %).

Selkeästi edellisiä harvempi (63 %) uskoo tietävänsä keinot, joilla voi vaikuttaa tulevaisuuteen. Niitä, joilla ei ole käsitystä vaikuttamisen keinoista on 14 prosenttia vastanneista. Kaiken kaikkiaan eroja siinä, kuinka paljon tulevaisuus kiinnostaa, miten paljon siihen uskotaan voivan vaikuttaa ja millaiseksi se koetaan, on melko vähän. Merkittävin erottava tekijä on vastaajan kokemus toimeentulostaan.

Tulevaisuusbarometrissä kuvatut megatrendit tunnetaan hyvin. Ilmastonmuutos ja luonnonvarojen ylikulutus on megatrendeistä tutuin ja se nähdään suurimpana uhkana. Kansainvälisen politiikan jännitteet ja demokratian haasteet taas on megatrendeistä vähiten tuttu ja omat vaikutusmahdollisuudet kyseisen kehityskulun suhteen koetaan vähäiseksi. Teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen liitetään eniten mahdollisuuksia. Kun vastauksia verrataan kolmen megatrendin osalta, huomataan että kaikissa kolmessa megatrendissä nähdään hieman enemmän uhkia kuin mahdollisuuksia.

Suomalaisten mielestä kaikki kyselyssä esitetyt yhteiskunnalliset tavoitteet ovat hyvin tärkeitä. Hieman muita tärkeämpinä

pidettiin maapallon kantokykyyn sopeutumista ja elinympäristön tulevaisuuden turvaamista, perusturvan uudistamista ja kilpailukykyyn varmistamista korkeaa osaamista vaativassa globaalissa taloudessa. Todennäköisimmin onnistutaan suomalaisen mielestä kilpailukykyyn varmistamisessa, elinikäisen oppimisen tarjoamisessa ja siinä, että teknologia luo hyvinvointia ja vie yhteiskuntaa eteenpäin. Epätodennäköisimpänä pidettiin reilua siirtymää kiertotalouteen ja maapallon kantokykyyn sopeutumista.

Avoimissa kysymyksissä kysyimme kolmea tärkeintä asiaa, joiden vastaajat toivoisivat yhteiskunnassa toteutuvan pitkällä aikajänteellä. Suomalaisten toivomassa tulevaisuudessa korostuvat pohjoismaisen hyvinvointivaltion arvot, kuten tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja suvaitsevaisuus. Toivottava tulevaisuus on myös ympäristöystävällinen, ilmastonmuutos on otettu vakavasti ja pysäytetty, työllisyys ja toimeentulo on turvattu ja koulutus sekä osaaminen ovat korkealla tasolla. Avoimien vastausten toiveet kiinnittyvät olemassa oleviin yhteiskunnallisiin järjestelmiin ja niiden toimintatapoihin. Rohkeita uusia ratkaisuja ei avoimissa vastauksissa juurikaan ehdotettu.

Selvitimme myös Tulevaisuusbarometrissä vastaajien näkemyksiä siitä, kenen vastuulla tulevaisuuden kehityskulkuihin vastaaminen on. Suomalaiset odottavat suuria muutoksia kaikilta luetuilta toimijoilta (valtionhallinto, puolueet, media ja mielipidevaikuttajat, kunnat ja kaupungit, yritykset, tutkimus- ja oppilaitokset, järjestöt, kansalaiset). Valtionhallinnolta, kunnilta ja kaupungeilta sekä yrityksiltä odotetaan kaikista suurinta roolia muutosten edistämiseksi. Kolmesta megatrendistä ilmastonmuutokseen ja luonnonvarojen ylikulutukseen vastaamiseksi odotetaan kaikilta toimijoilta suurimpia muutoksia.

Tulevaisuuden kehityssuuntiin vaikuttamisen kannalta on olennaista, millaisia valintoja ja priorisointeja ihmiset käytännössä tekevät niiden edistämiseksi. Koska äänestäminen on yksi merkittävimmistä vaikuttamisen tavoista, esitimme kyselyssä listan asioista ja kysyimme, kuinka tärkeinä asioita pidetään seuraavissa eduskuntavaaleissa äänestäessä. Tuloksena oli, että työllisyys ja työelämäkysymykset, koulutus, sosiaaliturvauudistus ja ilmastonmuutoksen torjuminen ovat tärkeimpiä asioita kansalaisten äänestyskäyttäytymisen kannalta.

Olimme myös kiinnostuneita siitä, kenellä on vastaajien mukaan kiinnostavaa

sanottavaa tulevaisuudesta, sillä erilaiset mielipidevaikuttajat vaikuttavat ihmisten tulevaisuuskuviin. Tutkijat, asiantuntijat sekä puolueet ja poliitikot mainittiin useimmiten.

Tulevaisuusbarometrin tulosten perusteella suomalaiset ovat melko yhteneväisiä tulevaisuuteen liittyvissä näkemyksissään. Vastaajilla oli myös näkemystä tulevaisuudesta, sillä “en osaa sanoa” -vastauksia oli läpi kyselyn hyvin vähän. Yhteneväisten näkemysten sisältä löytyy eroja muuan muassa sosioekonomisen aseman mukaan, iän perusteella ja joissain kysymyksissä sukupuolen perusteella.

Kirjoittajista

Mikko Dufva on Sitran tulevaisuusasiantuntija. Hän tarkastelee työkseen tulevaisuuden kehityskulkuja, niiden välisiä jännitteitä ja tulevaisuuteen liittyviä mielikuvia. Lisäksi hän pyrkii tunnistamaan ei-ilmeisiä, mutta tulevaisuuden kannalta merkittäviä asioita.

Paula Laine vastaa Sitran ennakointi- ja strategiatoiminnoista. Kestävän hyvinvoinnin visio sekä mm. Sitran Megatrendit syntyvät Paulan luotsaamassa ennakointitiimissä. Strategiatiimi puolestaan fasilitoi Sitran omaa strategiaa sekä arvioi Sitran toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Jenna Lähdemäki-Pekkinen työskentelee Sitran ennakointitiimissä. Jennaa työllistävät etenkin Hyvinvoinnin seuraava erä -visiotyö ja Kestävä koulutus -kokonaisuus.

Pinja Parkkonen työskentelee Sitran strategiatiimissä. Hän koordinoi ja kehittää Sitran yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointia.

Katri Vataja vastaa Sitrassa vaikuttavuusarvioinnista ja strategiaprosessien fasilitoinnista. Hänen tehtävänä on varmistaa, että arviointien kautta saadaan korkealaatuista tietoa strategisen johtamisen tueksi, toiminnan kehittämiseksi ja kestävästi hyvinvoinnin edistämiseksi.

Lähteet

Ahvenharju, Sanna, Minkkinen, Matti, & Lalot, Fanny (2018). The Five Dimensions of Futures Consciousness. *Futures* 104, 1-13.

Ailisto, Heikki, Collin, Jari, Juhanko, Jari, Mäntylä, Martti, Ruutu, Sampsa, Seppälä, Timo, Halén, Marco, Hiekkanen, Kari, Hyytinen, Kirsi, Kiuru, Eeva, Korhonen, Heidi, Kääriäinen, Jukka, Parviainen, Päivi & Talvitie, Jaakko (2016). Onko Suomi jäämässä alustatalouden junasta? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2016.

Anttila, Johannes, Eranti, Veikko, Jousilahti, Julia, Koponen, Johannes, Koskinen, Minea, Leppänen, Juha, Neuvonen, Aleks, Dufva, Mikko, Halonen, Minna, Myllyoja, Jouko, Pulkka Ville-Veikko, Annala, Mikko, Hiilamo, Heikki, Honkatukia, Juha, Järvensivu, Anu, Kari, Mika, Kuosmanen, Jaakko, Malho, Maria, Malkamäki, Maarit (2018). Pitkän aikavälin politiikalla läpi murroksen – tahtotiloja työn tulevaisuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34/2018.

Eurostat (2015). Luottamus instituutioihin 2013. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Trust_in_institutions,_by_country,_2013.png&oldid=235189 Vierailtu 19.2.2019.

Heikkilä, Katariina, Tuulia Nevala, Ira Ahokas, Liisa Hyttinen & Johanna Ollila (2017). Nuorten tulevaisuuskuva 2067. Näkökulma suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseksi. Tutu e-julkaisuja 6/2017, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto.

Helliwell, John, Layard, Richard, & Sachs, Jeffrey (2018). *World Happiness Report 2018*, New York: Sustainable Development Solutions Network.

HS-Gallup / Helsingin Sanomat (2016). Suomalaiset uskovat töidensä säilyvän tulevaisuudessa – Tutkija: ”2010-luvulla työpaikkojen tuhoutuminen on ollut vähäisempää kuin 1990- ja 2000-luvuilla”. Helsingin Sanomat / Marko Junkkari ja Karoliina Liimatainen 5.9.2016.

Helsingin Sanomat (2019). Ilmastokapina leviää Euroopassa – Tuhannet belgialaisnuoret lintsaavat torstaisin koulusta: ”Me saamme päättää!”/ Virtanen, Jenni. Uutinen. 8.2.2019.

Helsingin Sanomat (2019). 16-vuotiaasta Greta Thunbergistä tuli maailmankuulu esikuva ilmastoasioissa, ja siitä voi kiittää Aspergerin oireyhtymää./ Kotirinta, Pirkko. Uutinen. 9.2.2019

Kiiski Kataja, Elina, Laine, Paula, Jousilahti, Julia & Neuvonen, Aleks (2018). Hyvinvoinnin seuraava erä. Ihanteet, visio ja ratkaisut. Sitra muistio.

Kuismanen, Mika, Malinen, Petri & Seppänen, Sampo (2019). Pk-yritysbarometri kevät 2019. Suomen Yrittäjät ry:n julkaisuja.

Lahti, Vesa-Matti (toim.) (2018). Hyvinvoinnin seuraava erä - Visio kestävän hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuudesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Miller, Riel (toim.) (2018). *Transforming the Future: Anticipation in the 21st Century*. Routledge.

Myllyniemi, Sami (toim.) (2016). *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja.

Opetushallitus (2018). *Tilastoja korkeakouluopiskelijoiden ulkomaanjaksoista 2017*. Fakta Express 8A/2018.

Pessi, Anne Birgitta, Pitkänen, Ville, Westinen, Jussi & Grönlund, Henrietta (2018). *Pyhyden ytimessä. Tutkimus suomalaisten arvoista ja pyhyden kokemisesta*. e2 Tutkimus ja Suomen Kulttuurirahasto.

Pew Research Center (2017). *Spring 2017 Global Attitudes Survey*.

Pitkänen, Ville & Westinen, Jussi (2016). *Kenen mitta on täysi? Tutkimus yhteiskunnallisesta ilmapiiristä Suomessa*. e2 julkaisuja.

Pouru, Laura & Wilenius, Markku (2018). *Tulevaisuuslukutaito navigaatiovälineenä kuudennessa aallossa: kuinka integroida tulevaisuus lukio-opetukseen?* Futura 3/2018.

Poushter, Jacob ja Huang, Christine (2019). Pew Research Center, February, 2019, "Climate Change Still Seen as the Top Global Threat, but Cyberattacks a Rising Concern". Blogi 10.2.2019. <http://www.pewglobal.org/2019/02/10/climate-change-still-seen-as-the-top-global-threat-but-cyberattacks-a-rising-concern/>. Vierailtu 14.2.2019.

Polak, Fred, (1973). *The image of the future*, London: Elsevier scientific publishing company.

Pulkka, Ville-Veikko (2017). *Suomalaiset eivät usko työn loppuun*. Blogi 6.10.2017. <http://foresight.fi/ville-veikko-pulkka-suomalaiset-eivat-usko-tyon-loppuun/>. Vierailtu 14.2.2019.

Solita (2017). *Solita tutki: Suomalaiset eivät pidä robotteja uhkana työpaikoilleen*. Uutinen 22.6.2017. <https://www.solita.fi/solita-tutki-suomalaiset-eivat-pida-robotteja-uhkana-tyopai-koilleen/>. Vierailtu 14.2.2019.

Standard Eurobarometri 88 (2017). *Kansalaismielipide Euroopan unionissa. Kansallinen raportti Suomi, syksy 2017*.

Sutinen, Reetta, Leinikka, Harri & Väisänen, Kari (2018). *Kansan arvot 2018*. T-media ja Taloudellisen tiedotustoimisto.

Tynkkynen, Oras (2018). *10 asiaa, jotka kaikkien on hyvä tietää uudesta ilmastoraportista*. Blogi. <https://www.sitra.fi/blogit/10-asiaa-jotka-kaikkien-hyva-tietaa-uudesta-ilmastoraportista/>. Vierailtu 14.2.2019.

Valtioneuvosto (2018). *Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. Osa. Ratkaisuja työn murroksessa*. Valtioneuvoston julkaisusarja 30/2018.

Yle (2015). *Ylen vaaliteemat ovat työ, talous, turvallisuus, terveys ja tulevaisuus*. / Uutinen. Salminen, Juho. 4.3.2015.

Liitteet

Kyselylomake

Tulevaisuusbarometri

Tulevaisuusbarometrilla tutkitaan kansalaisten tietoisuutta ja suhtautumista tulevaisuuteen ja tulevaisuuden erilaisiin kehityssuuntiin sekä niihin vaikuttamiseen. Kyselyssä tulevaisuudella tarkoitetaan noin 10-20 vuoden aikajänteellä tapahtuvia asioita.

1. Kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavasta väittämästä?

Tulevaisuus kiinnostaa minua

Meidän on mahdollista vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu

Voin itse vaikuttaa siihen, millaiseksi oma tulevaisuuteni muodostuu

Tiedän, millä keinoilla voin vaikuttaa tulevaisuuteen

[Asteikko: Täysin samaa mieltä – Jokseenkin samaa mieltä – En samaa enkä eri mieltä – Jokseenkin eri mieltä – Täysin eri mieltä – En osaa sanoa]

2. Millaisena näet tulevaisuuden? Valitse parhaiten omaa näkemystäsi kuvaava vaihtoehto.

Pelottaa, näen siellä paljon uhkakuvia

Odotan innolla, näen siellä paljon mahdollisuuksia

Välillä pelottaa, välillä odotan innolla

Ei kiinnosta, elän tätä päivää

Ekologinen kestävyyskriisi

Ekologinen kestävyyskriisi, eli ilmaston lämpeneminen, luonnon monimuotoisuuden vähentyminen ja luonnonvarojen niukkeneminen, vaatii välittömiä toimenpiteitä. On painetta löytää ratkaisuja ja toimintatapoja, joissa talous ei rasita ympäristöä, ja samaan aikaan tuottaa hyvinvointia tasaisesti.

3. Kuinka tuttuja edellä mainitut kehityskulut sinulle ovat?

[Asteikko: Erittäin tuttuja – Melko tuttuja – Vain vähän tuttuja –

Ei lainkaan tuttuja – En osaa sanoa]

4. Kuinka suuria uhkia edellä mainittuihin kehityskulkuihin mielestäsi liittyy?

[Asteikko: Erittäin suuria uhkia – Melko suuria uhkia – Vain vähäisiä uhkia –

Ei lainkaan uhkia – En osaa sanoa]

5. Kuinka suuria mahdollisuuksia edellä mainittuihin kehityskulkuihin mielestäsi liittyy?

[Asteikko: Erittäin suuria mahdollisuuksia – Melko suuria mahdollisuuksia –

Vain vähäisiä mahdollisuuksia – Ei lainkaan mahdollisuuksia – En osaa sanoa]

6. Kuinka paljon voit mielestäsi itse vaikuttaa edellä mainittuihin kehityskulkuihin?

[Asteikko: Erittäin paljon – Melko paljon – Vain vähän – En lainkaan – En osaa sanoa]

7. Kuinka tärkeinä pidät seuraavia asioita?

- Maapallon kantokykyyn sopeudutaan ja elinympäristömme tulevaisuus turvataan
- Onnistumme siirtymään reilulla tavalla kiertotalouteen, eli talousmalliin, jossa ei tuoteta jatkuvasti lisää tavaroita, vaan kulutus perustuu omistamisen sijasta palveluiden käyttämiseen: jakamiseen, vuokraamiseen sekä kierrättämiseen, ja materiaalien uudelleen hyödyntämiseen.

[Asteikko: Erittäin tärkeää – Melko tärkeää – Vain vähän tärkeää –
Ei lainkaan tärkeää – En osaa sanoa]

8. Kuinka todennäköisesti seuraavissa asioissa arviosi mukaan tullaan onnistumaan?

- Maapallon kantokykyyn sopeudutaan ja elinympäristömme tulevaisuus turvataan
- Onnistumme siirtymään reilulla tavalla kiertotalouteen, eli talousmalliin, jossa ei tuoteta jatkuvasti lisää tavaroita, vaan kulutus perustuu omistamisen sijasta palveluiden käyttämiseen: jakamiseen, vuokraamiseen sekä kierrättämiseen, ja materiaalien uudelleen hyödyntämiseen.

[Asteikko: Erittäin todennäköisesti kyllä – Melko todennäköisesti kyllä –
Melko todennäköisesti ei – Erittäin todennäköisesti ei – En osaa sanoa]

Kansainvälisen politiikan jännitteet ja demokratian haasteet

Kansainvälisen politiikan jännitteet ovat kasvaneet. Monissa maissa merkittävä osa kansasta on osoittanut tyytymättömyyttään omaan asemaansa ja maansa suuntaan viime vuosien äänestyksissä. Demokratian leviäminen maailmassa on hidastunut ja jopa pysähtynyt. Samalla vaikuttamiseen ja yhdessä tekemiseen on uusia keinoja esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.

9. Kuinka tuttuja edellä mainitut kehityskulut sinulle ovat?

[Asteikko: Erittäin tuttuja – Melko tuttuja – Vain vähän tuttuja –
Ei lainkaan tuttuja – En osaa sanoa]

10. Kuinka suuria uhkia edellä mainittuihin kehityskuluihin mielestäsi liittyy?

[Asteikko: Erittäin suuria uhkia – Melko suuria uhkia – Vain vähäisiä uhkia –
Ei lainkaan uhkia – En osaa sanoa]

11. Kuinka suuria mahdollisuuksia edellä mainittuihin kehityskuluihin mielestäsi liittyy?

[Asteikko: Erittäin suuria mahdollisuuksia – Melko suuria mahdollisuuksia –
Vain vähäisiä mahdollisuuksia – Ei lainkaan mahdollisuuksia – En osaa sanoa]

12. Kuinka paljon voit mielestäsi itse vaikuttaa edellä mainittuihin kehityskuluihin?

[Asteikko: Erittäin paljon – Melko paljon – Vain vähän – En lainkaan – En osaa sanoa]

13. Kuinka tärkeinä pidät seuraavia asioita?

- Kansainvälisyys tuo vapautta ja vaurautta ja kansainväliset instituutiot (esim. YK, Euroopan Unioni, Maailman kauppajärjestö WTO) toimivat vakauttajina
- Löydämme uusia tapoja tulla kuulluksi ja toimia siten että demokratia vahvistuu
- Suomessa on edistyksellinen ja uudistumiskykyinen hallinto ja johtamistapa

14. Kuinka todennäköisesti seuraavissa asioissa arvioisi mukaan tullaan onnistumaan?

- Kansainvälisyys tuo vapautta ja vaurautta ja kansainväliset instituutiot (esim. YK, Euroopan Unioni, Maailman kauppajärjestö WTO) toimivat vakauttajina
- Löydämme uusia tapoja tulla kuulluksi ja toimia siten että demokratia vahvistuu
- Suomessa on edistysellinen ja uudistumiskykyinen hallinto ja johtamistapa

Teknologian nopea kehitys ja työelämän muutos

Ikääntyvä väestö, robotisaatio, digitalisoituminen ja globalisaatio muuttavat työelämää.

Teknologian muuttaa voimakkaasti monia tunteamiemme aloja ja synnyttää uusia aloja. Siksi on epäselvää, miten työ ja toimeentulo muodostuvat ja jakautuvat tulevaisuudessa. Teknologia kehittyy nopeasti myös muilla elämän osa-alueilla, kuten liikenteessä, energiantuotannossa ja monissa palveluissa, kuten terveydenhuollossa.

15. Kuinka tuttuja edellä mainitut kehityskulut sinulle ovat?

[Asteikko: Erittäin tuttuja – Melko tuttuja – Vain vähän tuttuja – Ei lainkaan tuttuja – En osaa sanoa]

16. Kuinka suuria uhkia edellä mainittuihin kehityskuluihin mielestäsi liittyy?

[Asteikko: Erittäin suuria uhkia – Melko suuria uhkia – Vain vähäisiä uhkia – Ei lainkaan uhkia – En osaa sanoa]

17. Kuinka suuria mahdollisuuksia edellä mainittuihin kehityskuluihin mielestäsi liittyy?

[Asteikko: Erittäin suuria mahdollisuuksia – Melko suuria mahdollisuuksia – Vain vähäisiä mahdollisuuksia – Ei lainkaan mahdollisuuksia – En osaa sanoa]

18. Kuinka paljon voit mielestäsi itse vaikuttaa edellä mainittuihin kehityskuluihin?

[Asteikko: Erittäin paljon – Melko paljon – Vain vähän – En lainkaan – En osaa sanoa]

19. Kuinka tärkeinä pidät seuraavia asioita?

- Perusturvaamme uudistetaan siten, että siihen voi luottaa uudenlaisessakin työelämässä
- Olemme kilpailukykyisiä korkeaa osaamista vaativassa globaalissa taloudessa
- Minulla on mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen
- Teknologia luo hyvinvointia ja vie yhteiskuntaa eteenpäin

20. Kuinka todennäköisesti seuraavissa asioissa arvioisi mukaan tullaan onnistumaan?

- Perusturvaamme uudistetaan siten, että siihen voi luottaa uudenlaisessakin työelämässä
- Olemme kilpailukykyisiä korkeaa osaamista vaativassa globaalissa taloudessa
- Minulla on mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen
- Teknologia luo hyvinvointia ja vie yhteiskuntaa eteenpäin

21. Kuinka suuria muutoksia seuraavien toimijoiden pitäisi saada aikaan, jotta vastaamme ilmastonmuutokseen ja luonnonvarojen ylikulutukseen?

Valtionhallinto
 Puolueet
 Media- ja mielipidevaikuttajat
 Kunnat ja kaupungit
 Yritykset
 Tutkimus- ja oppilaitokset
 Järjestöt
 Kansalaiset
 Muu, mikä?

[Asteikko: Erittäin suuria – Melko suuria – Melko pieniä – Ei lainkaan – En osaa sanoa]

22. Kuinka suuria muutoksia seuraavien toimijoiden pitäisi saada aikaan, jotta vastaamme kansainvälisen politiikan jännitteiden ja demokratian haasteisiin?

Vastausvaihtoehdot ja asteikko sama kuin kysymyksessä 21.

23. Kuinka suuria muutoksia seuraavien toimijoiden pitäisi saada aikaan, jotta vastaamme teknologian nopeaan kehitykseen ja työelämän muutokseen?

Vastausvaihtoehdot ja asteikko sama kuin kysymyksessä 21.

24. Kuinka tärkeinä pidät seuraavia asioita miettiessäsi ketä äänestät seuraavissa eduskuntavaaleissa?

Julkisen talouden velkaantuminen
 Työllisyys ja työelämän muutokset
 sote-uudistus
 Koulutus
 Sosiaaliturvauudistus
 Ilmastonmuutos ja luonnonvarojen ylikulutus
 Teknologinen kehitys ja innovaatiot
 Kansainvälisen politiikan jännitteet ja demokratian vaikeudet
 Kilpailukyky

[Asteikko: Erittäin tärkeää – Melko tärkeää – Vain vähän tärkeää – Ei lainkaan tärkeää – En osaa sanoa]

25. Kenellä on mielestäsi mielenkiintoista sanottavaa tulevaisuudesta ja siihen liittyvistä asioista?

26. Jos mietit tulevaisuutta pitkällä aikajänteellä, mitkä kolme tärkeintä asiaa toivoisit tapahtuvan yhteiskunnassa?

SITRA

SITRAN SELVITYKSIÄ 147

Sitran selvityksiä -sarjassa julkaistaan Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

ISBN 978-952-347-098-9 (PDF) www.sitra.fi

SITRA.FI

Itämerenkatu 11–13

PL 160

00181 Helsinki

Puh. 0294 618 991

 @SitraFund